

PASAULIO PAVELDO VIETOVĖS – VILNIAUS ISTORINIO CENTRO (SENAMIESČIO) BŪKLĖ BEI AUTENTIŠKUMAS

P A Ž Y M A

(VKPK 2009-12-18 POSĖDŽIUI)

Kiekviena valstybė – *UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencijos* (kuriai Lietuva pritarė 1992 m.) Šalis pripažįsta savo pareigą užtikrinti savo teritorijoje esančio pasaulio kultūros ir gamtos paveldo nustatymą, apsaugą, išsaugojimą, populiarinimą ir perdavimą ateities kartoms, ir šiuo tikslu stengiasi padaryti visa, kas įmanoma, kuo tinkamiau panaudodama savo nuosavus išteklius ir tam tikrais atvejais jai prieinamą tarptautinę paramą ir bendradarbiavimą, ypač finansų, meno, mokslo ir technikos srityse (*Konvencija*, 4 str.).

Valstybinė kultūros paveldo komisija, vadovaudamasi šiomis *Konvencijos* nuostatomis ir savo įstatymine pareiga būti Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės eksperte bei patarėja kultūros paveldo valstybinės politikos ir jos įgyvendinimo klausimais, 2009 m. sudarė darbo grupę Pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (toliau vadinamas ir Vilniaus senamiesčiu) – išskirtinės visuotinės vertės, autentiškumo ir vieningumo faktinio išsaugojimo procesui įvertinti pagal UNESCO nustatytus išskirtinės visuotinės vertės kriterijus.

Vilniaus senamiestis yra Pasaulio paveldo sąrašė nuo 1994 m. (Pasaulio paveldo komiteto 18 sesijos, 1994 m. gruodžio 12-17 d., sprendimas, reg. nr. 541). Darbo grupė įvertino esminius 1994-2009 m. laikotarpiu, ypač pastaraisiais metais įvykusius Senamiesčio fizinės būklės pokyčius ir pabandė nustatyti jų priežastis, atsižvelgdama taip pat į atitinkamus Pasaulio paveldo komiteto ir Lietuvos Respublikos teisės aktus.

Kadangi Vilniaus senamiesčio archeologinis paveldas yra saugomas pagal Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotą Europos archeologijos paveldo konvenciją ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą, darbo grupė įvertino šio paveldo apsaugos, išsaugojimo ir eksponavimo būklę, identifikavo kai kurias pagrindines grėsmes.

Ši pažyma yra darbo grupės atlikto tyrimo suvestinė.

I. DALIS. PASAULIO PAVELDO VIETOVĖ – VILNIAUS ISTORINIS CENTRAS

I.1. IŠSKIRTINĖ VISUOTINĖ VERTĖ, AUTENTIŠKUMAS IR VIENTISUMAS

UNESCO Pasaulio paveldo kriterijai. Vadovaujantis *Konvencija*, Pasaulio paveldo komitetas sudaro *Pasaulio paveldo sąrašą*. Valstybės narės savo iniciatyva teikia prašymus dėl jų objektų – paminklų, pastatų grupių arba vietų bei vietovių – įtraukimo, tačiau Komitetas vykdo vertinimą bei atranką. Objektai turi turėti *išskirtinę visuotinę vertę* ir atitikti *autentiškumo* ir (arba) *vieningumo (integralumo)* reikalavimus. *Autentiškumo reikalavimas* yra taikomas Pasaulio paveldo sąrašo objektams, įtrauktiems pagal I-VI kriterijus („*Pasaulio paveldo konvencijos taikymo gairės*“, toliau tekste „TG“, 79 d.). Pasaulio paveldo objekto autentiškumas apima pirminio objekto ir visų vėlesnių pakeitimų, turinčių meninę arba istorinę vertę, struktūros bei formos, medžiagų ir audinio, atlikimo būdo ir vietos bei aplinkos autentiškumą, taip pat panaudojimo bei funkcijų, nematerialiųjų kultūros paveldo pavidalų, dvasinių bei emocinių vertybių ir kitus vidinius bei išorinius veiksnius. Nustatant autentiškumą, iš esmės vertinamas vizualinis-estetinis, istorinis-daiktinis (materialinis) ir socialinis-kultūrinis autentiškumas. *Vieningumo (integralumo) reikalavimas* yra antroji būtina pasaulio paveldo objekto įrašymo į Sąrašą sąlyga, numatyta taipogi Venecijos chartijoje (6, 7, 8, 14 str.). Pasaulio paveldo objekto vieningumas (integralumas) apima šio objekto „*išskirtinį pobūdį bei sudėtinę dalis*“ ir atsiskleidžia per elementų bei savybių sąsajas su visuma, kuriai jie priklauso, bei atitinkamus jų tarpusavio ryšius. Vieningumo reikalavimas yra priemonė kultūros paveldo objekto vertėms ir neliečiamumui išlaikyti. Nustatant ir palaikant vieningumą atsižvelgiama į tai, ar: (a) objektas turi visus elementus, būtinus išskirtinei visuotinei vertei išreikšti; (b) šių elementų apimtis yra pakankama, kad

visiškai atskleistų savybes bei procesus, kuriuose glūdi ši objekto vertė; (c) objektas patiria neigiamą poveikį dėl naujos plėtros arba nesirūpinimo (TG, 88 d.). Istoriniai miestai vieningumo požiūriu įvertinami kaip istoriniai miestovaizdžiai.

Nepakankamas autentiškumas ir (arba) vieningumas yra pagrindas nepripažinti objekto pasaulio kultūros paveldu, o išskirtinės visuotinės vertės, autentiškumo ir (arba) vientisumo (integralumo) praradimas – pagrindas išbraukti iš *Pasaulio paveldo sąrašo* (pvz., Elbės slėnis Drezdene išbrauktas 2009 m. dėl jį kertančio transporto tilto statybos).

Vilniaus istorinio centro apimtis. Pagal Pasaulio paveldo komiteto 1994 m. nominacijos dokumentą Vilniaus senamiesčio plotas yra 359,5 ha, jį sudaro 112 kvartalų, 3 zonos (Vilniaus pilių teritorija – 82,5 ha, Senamiesčio branduolys, apjuostas gynybinės sienos – 98 ha, buvę istoriniai priemiesčiai – 179 ha). Drauge su pasaulio paveldo vietovės ribomis Pasaulio paveldo komitetui buvo pateiktos ir patvirtintos Vilniaus senamiesčio apsaugos (buferinės) zonos ribos.

Vilniaus istorinio centro išskirtinė visuotinė vertė. Vilniaus istorinis centras įtrauktas į Pasaulio paveldo sąrašą 1994 m. (Reg.nr. 541) kaip kultūros paveldo **vietovė**, taikant **išskirtinės visuotinės vertės¹ II-ąjį ir IV-ąjį kriterijus**.

Pagal *Konvenciją* pasaulio kultūros paveldo **vietovės** yra: „žmogaus arba bendrai gamtos ir žmogaus sukurti dariniai ir vietovės, įskaitant archeologines vietas, turintys išskirtinę visuotinę vertę istoriniu, estetiniu, etnologiniu ar antropologiniu požiūriu“ (1 str.). **II-asis išskirtinės visuotinės vertės kriterijus** labiausiai yra susijęs su vertybės darytu „reikšmingu ilgalaikiu poveikiu“ ir su „svarbiais verčių, vertybių ir įtakų tarpusavio mainais“; paprastai jis siejamas su dailės, architektūros, urbanistikos arba technologijų istorine raida. *Autentiškumas* nustatomas pagal šių įtakų kultūriniam regionui materialių liudijimų buvimą. *Vieningumo (integralumo)* reikalavimas taikytinas toms dalims (elementams), dėl kurių paveldo objektas tapo reikšmingu ir skatino atsirasti vertes bei įtakas ir tarpusavio mainus. **IV-asis išskirtinės visuotinės vertės kriterijus** taikomas daugiausia architektūros, miestų statybos ir kraštovaizdžio objektams, kurie yra reprezentatyvūs vieno arba kelių reikšmingų istorijos laikotarpių pavyzdžiai ir (arba) prototipai; jų *autentiškumas* siejamas su *vieningumo* išlikimu; istorinių miestų arba kultūrinių kraštovaizdžių atveju *vieningumas* nustatomas atsižvelgiant į visus su išskirtine visuotine verte susijusius komponentus: ne tik į miesto audinį bei erdvines sąsajas, bet ir į objekto socialines-funkcines sąlygas bei potencialias transformavimosi tendencijas; be to, vizualinis (regimasis) vieningumas turi būti vertinamas didesnės kraštovaizdžio teritorijos, su kuria objektas yra susijęs, kontekste.

Pasaulio paveldo komiteto sprendimo įtraukti Vilniaus istorinis centras į Pasaulio paveldo sąrašą (nominacijos) dokumente Vilniaus istorinis centras trumpai apibūdinamas kaip „*Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinis centras nuo XIII a. iki XVIII a. pabaigos, daręs ypatingai stiprų poveikį didelės Rytų Europos dalies kultūrinei bei architektūrinei raidai, kuris, nepaisant karinių įsiveržimų ir dalinio sugriovimo, išsaugojo išpūdingą istorinių gotikos, renesanso ir baroko pastatų kompleksą*“ ir nustatoma, jog jis **turi išskirtinę visuotinę vertę**:

- **pagal II-ą kriterijų dėl įtakos regionui kaip „puikus viduramžių miesto, keletą amžių turėjusio didelę įtaką Rytų Europos architektūros ir kultūros raidai, pavyzdys“**, kuris „*nuo XIII a. iki XVIII a. pab. buvo ne tik Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, bet ir Rytų Europos politinis, administracinis, religinis, kultūrinis, o nuo XVI a. ir mokslo centras*“, „*išsivystė iš nuo XIV iki XVI amžių egzistavusio miesto plano, išaugęs ypatingoje istorinėje bei gamtinėje aplinkoje su pilimis,*

¹ Pažymėtina, kad *Konvencijos* liet. vertimas „reikšmė“ neatitinka originalo. Būtinumą taisyti šį neatitikimą 2009 m. nurodė Pasaulio paveldo centras ir patariamiosios institucijos, pabrėždamos, jog turėtų būti parengtas ne Lietuvos 2009 m. ataskaitoje nurodytas „Reikšmės patvirtinimas“ (kurį UNESCO pateikia ICOMOS), bet TG 155 d. nurodytas „Išskirtinės visuotinės vertės patvirtinimas“ (World Heritage Committee Thirty-third session Seville, Spain 22-30 June 2009 – Item 7B of the Provisional Agenda: State of conservation of World Heritage properties inscribed on the World Heritage List, WHC-09/33.COM/7B, p. 275. Interneto prieiga: <<http://whc.unesco.org/archive/2009/whc09-33com-7Be.pdf>>

apsuptas Neries ir Vilnios slėnių“ ir yra „puikus Rytų bei Vakarų kultūrų sąveikos pavyzdys, vienas iš toliausiai esančių viduramžių architektūros (gotikos, renesanso, baroko) kraštų Rytų Europoje“;

- ***pagal IV-ą kriterijų kaip reprezentatyvus*** vieno arba kelių reikšmingų istorijos laikotarpių ***pavyzdys ir (arba) prototipas***, kuris „*dėl miestovaizdžio ir išsaugotos didelės pastatų įvairovės išskirtinai parodo, kaip per penketą amžių organiškai plėtojosi Vidurio Europos miestas“.*

ICOMOS 1994 įvertinime², kurio pagrindu Vilniaus istorinis centras buvo įtrauktas į *Sąrašą*, be jau paminėtų išskirtinės visuotinės vertės, autentiškumo ir vientisumo aspektų, dar nurodyta, kad „1795 m. Lietuvą prijungus prie Rusijos, sostinės išskirtiniai bruožai po truputį nyko. 1799 m. buvo nugriauta gynybinė siena ir Žemutinė pilis; 1837 m. Katedros aikštė perkurta griežtu akademiniu stiliumi, taip pat nutiestas Šv. Jurgio prospektas, perkirtęs senamiesčio struktūrą“ (skyrelis „Istorija“).

UNESCO pateiktoje Lietuvos Respublikos monitoringo ataskaitos II-oje dalyje „*Konkrečių pasaulio paveldo objektų išsaugojimo būklė*“ (2006 m.)³ šis trumpas aprašas pakartojamas: „*Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinis centras nuo XIII a. iki XVIII a. pabaigos, daręs ypatingai stiprų poveikį didelės Rytų Europos dalies kultūrinei bei architektūrinei raidai, kuris, nepaisant karinių įsiveržimų ir dalinio sugriovimo, išsaugojo išpūdingą istorinių gotikos, renesanso ir baroko pastatų kompleksą, taip pat viduramžių planinę struktūrą ir gamtinę aplinką“.*

Į nominacijos dokumentą įtrauktame Lietuvos Respublikos pateiktame pagrindime išskirtinė visuotinė vertė yra plačiau išskleidžiama. Nurodoma, kad „*istoriniai pastatai yra gotikos, renesanso, baroko ir klasicizmo stilių (su kai kuriais vėlesniais priedais)“*, kurie visi drauge „*formuoja labai įvairų, bet drauge labai harmoningą miestovaizdį“* (skyrelis „Aprašas“), o autentiškumo požymiai yra „*viduramžiais suformuotas radialinis gatvių tinklo planas ir 324 istoriniai statiniai su istorine erdvine aplinka, kurie atstovauja gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo ir XIX amžiaus romantizmo architektūros laikotarpiams drauge su istorine erdvine aplinka“* (skyrelis „Objekto autentiškumo požymiai. Objekto autentiškumo savybės“).

Pažymėtina, kad 1994 m. nominacijos dokumentu nustatyti išskirtinė visuotinė vertė jos kriterijai, autentiškumas bei vientisumas, kuriuos UNESCO Pasaulio paveldo komitetas pripažino būtent Vilniaus senamiesčio savybėmis, ***iki šiol lietuvių kalba niekur nėra oficialiai skelbiami***. Jų aprašas yra skelbiamas tik UNESCO Pasaulio paveldo komiteto tinklavietėje ir tik oficialiomis JTO kalbomis – anglų, prancūzų, ispanų, rusų, arabų ir kinų⁴, o ICOMOS įvertinimas – tik anglų ir prancūzų kalbomis. Taigi Lietuvos politikai, administratoriai, specialistai ir visuomenė iš esmės nežino ir lietuvių kalba negali sužinoti, kas vertinga Vilniaus senamiestyje pagal Konvenciją, kurias šios vietovės ypatybės būtina išsaugoti norint, kad ji ir toliau liktų Pasaulio paveldo sąrašė.

Taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki šiol nepriėmė nutarimo „Dėl išskirtinės visuotinės vertės aprašo patvirtinimo“, remiantis UNESCO 1994 m. pripažintomis vertėmis, nors tokio dokumento būtinybė yra nurodyta *Pasaulio paveldo konvencijos taikymo gairėse* (155 p.), ir apie šią pareigą Lietuvai priminė Pasaulio paveldo komitetas (2009 m. 33 sesijos sprendimas 33COM 7B.112)⁵.

Nors nominacijos dokumente nustatyta išskirtinė visuotinė vertė, jos kriterijai, autentiškumas ir vientisumas yra UNESCO lygmeniu įteisintas apsaugos pagrindas, privalomas vertinant pokyčius, tačiau jų visiškai neįvardija su Senamiesčio apsauga susiję Lietuvos Respublikos teisės aktai (pvz., 2003 m. patvirtintas Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas, 1998 ir 2007 m. patvirtinti Vilniaus m. bendrieji planai ir kt.).

Pažymėtina, kad pastaraisiais metais vertinant ir tvarkant Vilniaus istorinį centrą ir jo apsaugos zoną, kyla ginčų dėl vertybinių prioritetų, o labiausiai dėl to, ar carinės Rusijos aneksijos laikų pokyčiai

² Interneto prieiga: <http://whc.unesco.org/archive/advisory_body_evaluation/541.pdf>

³ World Heritage Centre. Summary of the National Periodic Report on the Application of the World Heritage Convention (2005). Interneto prieiga: <[2005http://www.nwhf.no/files/File/Summary_Lithuania.pdf](http://www.nwhf.no/files/File/Summary_Lithuania.pdf)>

⁴ <http://whc.unesco.org/en/list/541> http://whc.unesco.org/archive/advisory_body_evaluation/541.pdf

⁵ Pasaulio paveldo komiteto sprendimai dėl Vilniaus istorinio centro. Interneto prieiga: <<http://whc.unesco.org/en/decisions/1904>>sprendimai

(nuo Abiejų Tautų Respublikos III-jo padalinimo 1795 m. iki I-jo Pasaulinio karo) taip pat priskirti Vilniaus senamiesčio kaip pasaulio paveldo vietovės išskirtinei visuotinei vertei, todėl turėtų būti ne tik saugomi, bet ir atkuriami arba imituojami (jei tokių pastatų niekada nėra buvę). Tačiau iš nominacijos dokumento ir kitų šioje pažymoje bei VKPK 2009 m. lapkričio 27 d. posėdžiui pateiktoje teisės akto suvestinėje paminėtų UNESCO dokumentų akivaizdu, kad Vilniaus senamiesčio išskirtinė visuotinė vertė, autentiškumas ir vientisumas yra priskirti Vilniaus kaip LDK sostinės laikotarpio, t.y., XIII-XVIII a. miestui (su nedideliais vėlesniais architektūriniais tarpais). Pagal TG verčių (kaip ir vietovės bei jos apsaugos zonos ribų) negalima pakeisti be Pasaulio paveldo komiteto pritarimo. Todėl darbo grupė vadovavosi būtent nominaciniame dokumente nustatytais kriterijais.

1.2. VILNIAUS SENAMIESČIO FAKTINĖ BŪKLĖ IR KYLANČIOS GRĖSMĖS

1. Apžiūrėjimo metu nustatyta būklė⁶ ir grėsmės

1.1. Kraštovaizdis ir miestovaizdis

Praktikoje nesilaikoma LDK laikotarpio miestovaizdžio vertingųjų savybių atskleidimo kraštovaizdyje, panoramose bei viešųjų erdvių, gatvių komponavimo principų taikymo prioritetu.

Pakito Vilniaus senamiesčio ir jo aplinkos istoriškai susiformavęs *kraštovaizdis*, jo struktūros būdingi bruožai, *panoramos, siluetai*. Šiuos pokyčius nulėmė *naujos*, per pastarąjį dešimtmetį pastatytos, šiuolaikinių formų, didelių tūrių kraštovaizdžio bei panoramų *dominantės bei formantės* iš stiklo ir betono, kurios savo siluetais konkuruoja ar nustelbia net Gedimino pilies bokštą („architektūrinė kalva“ Konstitucijos prospekte, kurią sudaro šie pastatai: 33 aukštų verslo centras „Europa“ Konstitucijos pr., Valstybės įmonės „Registrų centras“ su dviem 16 aukštų tūriais Lvovo g. 25, 22 aukštų Vilniaus miesto savivaldybė Konstitucijos pr. 3, 27 aukštų biurų-gyvenamasis namas Konstitucijos pr. 9, statomas 16 aukštų „Hansa“ banko administracinis pastatas Konstitucijos pr. 20). Gedimino kalnas ir bokštas „apaugo“ aukštybiniais pastatais, beveik užgožtas Vilnios slėnio tarp Gedimino ir Trijų kryžių bei Bekešo kalvų vaizdas; aukštybiniai pastatai konkuruoja su bažnyčių bokštais. Daugelyje Senamiesčio vietų ir artimiausioje apsaugos zonos dalyje kyla daugiaaukščiai „pastatai-sienos“ ir jų grupės, gožiantys būdingas daugiaplanes panoramas ir tolimus miesto bei gamtinės aplinkos (kalvų, upių šlaitų) vaizdus. Apskritai prioritetu nelaikomas reikšmingiausių ir vertingiausių saugomų kalvų ir piliakalnių, pastatų ansamblių ir jų kompleksų atskleidimas bei išryškėjimas kraštovaizdyje, panoramose, siluetuose, perspektyvose.

Ypač paveiktas *Vilnios* slėnis, keičiamas *Neries* slėnio kraštovaizdis, kurio vaizdingos plačios, dažnai žalios šlaitų terasos „suspaudžiamos“ žemutinėje terasoje statomų daugiaaukščių kompleksų „sienomis“ (vadinamieji „Karaliaus Mindaugo apartamentai“, Olimpiečių g. 1; dešiniojo kranto atkarpos tarp Karaliaus Mindaugo ir Žaliojo tiltų, tarp Žaliojo ir Baltojo tiltų; į rytus nuo Kultūros ir sporto rūmų (Rinktinės g. 1), greta Neries; planuojamas „Guggenheimo-Ermitažo“ muziejaus pastatas Neries pakrantės iškyšulyje, numatyta urbanizuoti atkarpą tarp Žaliojo ir Geležinio vilko tiltų, taip pat perimetru užstatyti Žygimantų gatvę ir t.t. Senamiestyje mažėja želdynų ir želdinių – skverus ir neužstatytas kvartalų erdves planuojama paversti požeminėmis automobilių aikštelėmis, nerestauruotas, neatkurtas nei vienas vertingas istorinis želdynas, o buvusių istorinių želdynų plotai užstatomi.

Kraštovaizdis, gamtinės aplinkos ir architektūros simbiozė yra išskirtinė LDK sostinės, o ir vėlyvesnio Vilniaus savybė. Tačiau Senamiestyje ir jo apsaugos zonoje 1994-2009 m. buvo pastatyta daug didelių išmatavimų (tūrių) pastatų bei kompleksų kurie stelbia miesto centro *žaliąjį kalvų žiedą (karūną)*, dengia nedidelių kalvų panoramas bei plastiškus jų silueta linkius, iškyla virš kalvų arba statomi ant jų mažinant žaliuosius plotus. Tai vyksta vaizdingose Vilniaus apylinkių kalvų bei Neries upės terasose (aukštybinių pastatų grupė Konstitucijos pr., 15 aukštų biurų centras („Hanner“ pastatas) Geležinio Vilko pr. 18, 2-je terasoje ir kt.) ir net pačiose kalvose (pastatai ant kalvų greta Rasų kapinių ir kt.). Nutrūkęs arba susiaurėjęs Vilnios upės apylinkių žaliojo kalvų žiedas 11 aukštų pastatas už Olandų gatvės; pastatai Polocko g. 25, Krivių g. 5-7/Baltasis skg.), trūkinėja bei siaurėja vaizdai link

⁶ Apžiūrėtų objektų sąrašas ir suvestinė pridedami

Šeškinės ozo bei aplinkinių kalvų, Fabijoniškių, Žvėryno jau minėtas 15 aukštų „Hanner“ pastatas prie Geležinio Vilko/Ukmergės gatvės žiedo pastatų kompleksas „Vilniaus vartai“ Gynėjų 14A./Tumėno g. 4). Neries upė, jos slėniai, šlaitai bei terasos prarado istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio, panoramų reikšmingos komponentės statusą bei išraišką (minėta „architektūrinė kalva“, „Karaliaus Mindaugo apartamentai“ Rinktinės/Olimpiečių (Žvejų) g., nauji daugiaaukščiai namai Slušų-T.Kosciuškos gatvėse ir sklype į rytus nuo Kultūros ir sporto rūmų, greta Neries upės, planuojamas „Guggenheimo-Ermitažo“ muziejaus pastatas prie Neries upės ir kt.). Šlaitų įlinkis tarp Gedimino ir Kreivosios pilies (Trijų kryžių kalnas) piliakalnių užgožtas bei sužalotas didelių pastatų tūrių bei jų siluetų.

Nacionaliniai ar sostinės *simboliai*, pvz., Šv. Jono bažnyčios bei Arkikatedros varpinės, Gedimino pilies bokštas, neatskleidžiami miesto siluetuose, panoramose, kraštovaizdyje, bet stelbiami naujų aukštybinių pastatų (11 aukštų pastatas Žvėryne, greta Pedagoginio universiteto konkuruoja su Gedimino bokštu, pastatas Savanorių pr. 1 konkuruoja ar net nustelbia Šv. Jono bažnyčios varpinę, dominante įsirežia į nuostabiausius Vilniaus bažnyčių vaizdus, kyla Užupio g. perspektyvoje). Senamiesčio apsaugos zonoje ir kitose Vilniaus vietose pastatyta daug *aukštybinių pastatų ir ilgų daugiaaukščių namų*, kurie ypač stelbia vertingiausias, simboliškiausias Senamiesčio siluetus, panoramas bei istorines dominantes.

1.2. Vidaus erdvės

Keičiamos Senamiesčiui būdingos vidaus erdvės, autentiškas (ir saugotinas) gatvių bei kiemų erdvių užstatymas. *Nauji aukštybiniai pastatai*, pastatyti už Senamiesčio ribų tampa būdingos istorinės gatvių ar aikščių struktūros, perspektyvų arba išklotinių dominantėmis ir jas pakeičia, suformuoja naujus vizualinius akcentus (Maironio gatvės perspektyva su verslo centru „Europa“, Didžiosios gatvės bei Rotušės aikštės perspektyvos su „architektūrinės kalvos“ pastatų siluetais; žvelgiant iš Katedros aikštės į Vrublevskio gatvę virš pastatų stogų kyšo „architektūrinės kalvos“ pastatų siluetai).

Daugelyje Senamiesčio vietų naujieji vertikalūs „akcentai“ arba didelių matmenų „pastatai–sienos“ stelbia arba visiškai *užstoja daugiaplanes panoramas, sumenkina arba visiškai užstoja reikšmingiausias istorines dominantes* („Novotel“, „Barbacan Palace“, „Klaipėda“ viešbutiai, naujas gimnazijos pastatas Šv. Kazimiero/Augustijonų g., naujų namų kvartalai Šaltinių gatvėje, pastatai Polocko g., Vingrių g. 4b-6a, „pastatų-sienų“ kompleksai Maironio g. 21,23,23a, Krivių g. 5-7/Baltajame skersgatvyje ir kt.). Tokie pastatai, esantys Senamiesčio teritorijoje pakeitė daugelio *gatvių ir gatvelių daugiaplanes perspektyvas, pvz.,* Klaipėdos (pastatai Teatro g. 9a, 9b ir kt.), Lydos ir Žemaitijos (pastatai Mindaugo g. 16, 14 ir kt.), Užupio ir kitų, taip pat tradicinius *aikščių, kiemų, želdynų erdvių vaizdus*. Be to, dėl užstatymo pobūdžio iš Teatro ir Mindaugo gatvių buvo labai pablogintos Senamiesčio panoramų apžvalgos sąlygos. Pastačius tokius pastatus dažnai sunaikinamos miesto vertingos ir saugotinos istorinės erdvės (pvz., Evangelikų reformatų Sinodas 94 kvartale), pažeidžiamas kompleksų vientisumas. Daug pastatų ir statinių pastatyta visiškai sunaikinant tradicinį saugomą užstatymą bei saugomus elementus (pvz., Krivių 42, 44, 46, 48 sunaikintas būdingas saugomas sodybinis užstatymas).

Keičiama autentiška (ir saugotina) arba tradicinė (istoriškai būdinga) gatvių bei kiemų *planinė erdvinė struktūra*; pastatų aukštis ir tūris (dydis) niveliuojamas (perdirbant net XVII-XVIII a. autorinius architektų kūrinius, pvz., užstatytas aukštas Subačiaus g. 2/1) užuot saugojus tradicinį hierarchinį aukščių ir tūrių (dydžio) skirtumą tarp skirtingos rūšies pastatų (bažnyčių, vienuolynų, rūmų, gyvenamųjų namų, ūkinių pastatų) (viešbutis „Novotel“ užgožė vieną vertingiausių tarpukario architektūros pastatų, konkuruoja ir net menkina Katedros varpinę); nesilaikoma tradicinės erdvinės struktūros išsaugojimo principų (mastelio, aukščio bei užstatymo intensyvumo), pastatai aukštinami, „prisirišant“ prie „aukščiausių netoli esančių“ statinių (paprastai 19 a. pab. – 20 a.), o ne prie tradicinės erdvinės hierarchijos (nauji 3-6 aukštų pastatai Odminių g. 7, 9, 11, 13, viešbutis „Barbacan Palace“, Bokšto/Šv. Kazimiero g., biurų pastatas Naugarduko g. 3, pastatai Vingrių g. 6, pastatas kitoje šios gatvės pusėje, 3-4 aukštų viešbutis Raugyklos/Plačiosios gatvėse, istorinių pastatų Subačiaus g. 2/1 bei

Šv. Stepono-Raugyklos g. rekonstrukcijos užstatant 1 arba 2 papildomus aukštus ir kt.); neatsižvelgiama į vienos ar kitos vietos ar vietovės ikikarinę (ką jau bekalbėti apie LDK laikotarpį) planavimo tradiciją bei užstatymo principus (6-10 aukštų naujų pastatų kvartalai Šaltinių bei Šv. Stepono g.).

Istoriniuose **kiemuose įrengiamos perdangos**, juos paverčiant kompleksų ar pastatų interjerais. Taip sunaikinami būdingi istoriniai kiemai bei lauko erdvė, iš esmės pakeičiama istorinės valdos (posesijos) užstatymo būdinga struktūra bei architektūrinės vertės pastatų raiška (Pilies g. 10 kiemo vietoje įrengtas viešbučio holas ir restoranas, Pilies g., 3-13, 3-14, 3-15, 3-30; Vokiečių g. 8 kieme įrengtas „kaimiško“ interjero restoranas „Čili kaimas“, be to, kiemas dar ir iškastas; Pilies gatvėje „Naručio“ viešbučio holas ir restoranas įrengtas uždengus kiemą, žr. 3-33 Narutis, 3-34, 3-35; uždengiamas „Kempinski“ viešbučio kiemas). Kiemai uždaromi, net užmūrijami arba apskritai sunaikinami (dvigubas kiemas Malūnų g. 4). Istoriniuose kiemų įvažiavimuose („bromose“) įrengiamos patalpos, dažniausiai holai arba parduotuvės (Subačiaus g. 2/1, Pilies g. 10, Šv. Ignoto g. 12.; Stiklių viešbutis Stiklių g., „Naručio“ viešbutis Pilies g., Vokiečių g. 8 ir kt.), arba jie visiškai nugriaunami (autentiškas, vertingas, mažų išmatavimų dvigubas įvažiavimas Malūnų g. 4 Užupyje). Be to, kiemai keičiami užstatant nebūdingais naujadarais (Trakų g. 12-14 kiemas), uždarant jų atviras erdves arba perspektyvas (Gaono g. 10, Užupio g. 7), įrengiant vėdinimo sistemas (Pilies g. 8 ir kt.), įrengiant nebūdingus šiuolaikinius priestatus (viesbučio „Europa“ Aušros vartų g. 6 vidinis kiemas ir kt.).

Nesaugoma savitas Senamiesčio **tapybiškumas, kurį labiausiai formuoja erdvių „takumas“ ir architektūros plastiškumas. Suvienodinami** atskirų valdų (posesijų) namų ir ūkinių statinių **aukščiai, keičiama** pastatų **stogų forma** (Olizarų rūmai Bernardinų g.8/8, Radvilų rūmai Barbaros Radvilaitės g. 7, pastatas Pilies g. 30 ir kt.) ir ypač dažnai **nuolydžio kampai**, drauge **keičiant tradicinę vertikalią erdvės tėkmę** (vienuolyno pastatas Maironio g.11 greta Šv. Mykolo bažnyčios, Kirdiejų rūmai Barbaros Radvilaitės g. 6, pastatas Liejyklos/Šv. Ignoto g., pastatas L. Stuokos Gucevičiaus g. 3 ir kt.).

Horizontali erdvės tėkmė keičiama keliais būdais. Naujų pastatų gatvės fasadai (net tuose pastatuose, kuriais siekta atkurti erdves), formuojami iš tiesių, bet ne iš kreivių, kampais, bet ne lankstu pagal istorinių gatvelių vingius (pvz., 1 aukšto pastatas Ligoninės/Mėsinių g.; vad. „Žydų kvartalas“ Mėsinių/Dysnos g., Odminių g ir kt.). Gatvių ir aikščių naujų grindinių piešinio linijų nederinamas su istorinės erdvės kryptimis, perspektyvomis (Rotušės a., Literatų skg., Užupio g. nuo Vilnios iki Malūnų g.); sankryžose nesaugant tradicinio gatvelių plėtėjimo – vadinamųjų „gatvių deltu“ (Mėsinių g., Literatų skg., Didžioji g. aplink Rotušės a. ir kt.). Pakito senų ir naujų pastatų fasadų bei detalių apdailos būdas – beveik visur statant ir remontuojant išlyginamas tradiciškai nelygus tinkas, aštrinamos aptakios angų briaunos.

Pakeistos arba keičiamos **viešosios erdvės**, dažniausiai ignoruojant buvusią struktūrą bei istorinę urbanistinę tradiciją (paminklas Lietuvos karaliui Mindaugui prieš Nacionalinį muziejų (Naujasis arsenalas), keltuvas į Gedimino kalną; tiltas (Karaliaus Mindaugo) per Nerį, Katedros aikštė (Žemutinės pilies teritorija) ir jos prieigos, Valdovų rūmai (šiuo atveju planinę erdvinę struktūrą siekta atkurti), įterpus „Klaipėdos“ („City Park“) viešbučio pastatą ir „Kempinski“ viešbučio priestatą, buvo pakeista Katedros aikštės prieigų ir L. Stuokos Gucevičiaus gatvės istorinė erdvė; Rotušės aikštės, pastato Didžiosios g. 28, Savivaldybės aikštės ir Moniuškos skvero rekonstrukcijos (pastaruosiu atveju tikslingai pakeičiant istorinį erdvinį Šv. Kotrynos bažnyčios ir vienuolyno ansamblio vientisumą užuot jį atkūrus), „Užupio picerija“ (Paupio g. 3) užstojanti Išganytojo kalvos ir Misionierių bažnyčios panoramą. Būdingos Senamiesčio viešosios erdvės (gatvių, aikščių, skverų) pakeistos jas sumažinus: užvaldomos pastačius vienaukščius viešbučių, svečių namų, kavinių/restoranų priestatus pažeidžiant istorinę užstatymo liniją („Radison SAS“ Rotušės a., „Ida Basar“ Aušros Vartų g. 2; „Artis“ Liejyklos g. 4 ir kt.), įrengus išsikišusias naujas vitrinas (Trakų g.), laiptus ar įėjimus į patalpas ar rūsius (Pilies, Didžiosios, Trakų g.), sujungiant 2 aukšto lygyje pakabintu koridoriumi du istorinius pastatus (viesbučio jungtis Arklių g.), „atstatant“ pastatus taip pat pažeidžiama istorinė užstatymo linija (pastatai Liejyklos gatvėje) ir t.t.

Vis dažniau nesilaikoma *istorinės gatvių užstatymo linijos* (nauji gyvenamieji namai Šv. Kazimiero skg., Tymo kvartalas ir kt.) drauge labai padidint aukštį, plotą ir tūrį, pakeičiant kitus erdvinės struktūros parametrus (naujas 9-10 aukštų „Novotel“ viešbutis, Gedimino pr. 14 ir 16 /Vilniaus g.10, buvo pastatytas vietoje 2 a., 3-4 kartus mažesnio pagrindo ploto M. Knakfuso namo, be to, sunaikinant jo išlikusius pamatus; taip pat pasisavinta viešosios erdvės dalis, prišliejant prie Gedimino pr. 14 pastato.

Pagrindiniu *kaitos prioritetu tampa naujų pastatų statyba*. Kuriama „*šiuolaikinė*“, „*kontrastinga*“ istorinei aplinkai *architektūra* (Krivių g. kvartalai, viešbutis „Klaipėda“ prie Katedros a., „Novotelis“ Gedimino pr. ir kt.). Vis labiau plinta tikrovėje neegzistavusių XIX a. pabaigos *carinio Vilniaus architektūros* pastatų bei kompleksų, net želdynų *imitacijos* (pastatų grupė vadinamajame Tymo g. kvartale Maironio g. 21, 23, 23a, „Barbakan Palace“ viešbutis Bokšto g.19 ir kt.) tarp Bokšto ir Šv. Kazimiero g., „Kempinski“ viešbučio priestatas prie Katedros a., daugiabutis gyvenamasis namas Strazdelio gatvėje, Sereikiškių parko rekonstrukcijos projektas ir kt.), senuose nuotraukose aptikus 19-20 a. sandūroje senoviniuose rūmuose iškirstus parduotuvių įėjimus bei vitrinas, naikinami 20 a. atkurtieji 17-18 a. pavidalai (pvz., Piles g. 6 ir 8). UNESCO nominaciniame dokumente nurodyta, kad saugotinas yra LDK laikotarpis, o „1795 m. Lietuvą prijungus prie Rusijos, sostinės išskirtiniai bruožai po truputį nyko“. Tačiau praktikoje vyksta carinės aneksijos laikotarpiui, ypač istorizmo stiliui būdingų pastatų, viešųjų erdvių, panoramų kūrimas, kuris nėra viešai skelbiamas, tačiau Senamiestyje aiškiai matomas, taip dar labiau nustelbiant anuomet jau pradėtą naikinti LDK laikų sostinės vaizdą, iš esmės pakeičiant istorinę gatvių erdvinę struktūrą, išsklotines, kitas Senamiesčio vertingąsias savybes. Tai daroma prisidengus NKPAĮ (iki 2005-04-20 NKPAĮ) nustatytu *atkūrimo* terminu. Tačiau „*atkūrimas*“ taikymas tik vieninteliame pastate – Valdovų rūmuose.

Vertingi *LDK laikotarpio kompleksai, pastatai neatskleidžiami kraštovaizdyje, panoramose, siluetuose*, bet, priešingai, užstatomi, nukonkuruojami naujų pastatų, sumenkinami bei užspaudžiami; niveliuojamas tradicinis ansamblių (ypač bažnyčių su vienuolynais ir kitais pagalbiniais pastatais bei sodais, taip pat rūmų kompleksų dominavimas aplinkoje (nauji „Barbakan Palace“ bei gimnazijos pastatai Bokšto/Šv. Kazimiero g., be to, suardė Augustinų vienuolyno erdvinę struktūrą); jie vizualiai suskaidomi į smulkesnius fragmentus arba atskiriami nuo savo dominančių ir „prijungiami“ prie visai kitų statinių (paprastai dėl to, kad formuojant žemės sklypus nebuvo atsižvelgta į istorinę žemėvaldą) (Šv. Kotrynos su vienuolynu pavyzdys). Pablogėjo ypač reikšmingų Vilniaus kraštovaizdžiui ir didelės architektūrinės vertės barokinių Augustinų, Misionierių, Jėzaus Širdies (Vizitiečių) bažnyčių bei vienuolynų bendra fizinė būklė. Blogėja Dominikonų vienuolyno, Evangelikų reformatų Sinodo ir jo aplinkos bei bažnyčios Pylimo g. būklė. Neužtikrintas šių ir kitų (Bazilijonų vienuolyno) istorinių kompleksų vientisumas.

1.3. Audinys

Vilniaus senamiestyje ir jo aplinkoje realiai bei santykinai mažėja autentiško audinio apimtys. Sunaikinti pastatai, autentiškas audinys: nugriautos M. Knakfuso namo 2 aukštų išorinės autentiškos sienos ir pamatai Gedimino pr. 16 bei gretimos istorinės valdos M. Knakfuso namo išlikę pamatai; nugriauti saugomi moderno stiliaus fasadai Vilniaus gatvėje (tiesa, vėliau toje vietoje statant naują verslo centro fasadai atstatyti); nugriautas istorinis 17 a. pastatas Malūnų g. 4 Užupyje; sunaikinta daug istorinių pastatų pamatų, rūsių (statant požeminius garažus Gedimino pr. sunaikintas 17 a. mūrinio pastato vienas aukštas; statant Valdovų rūmus sunaikinti kai kurie 12-13 a. medinio Vilniaus unikalūs fragmentai; įrenginėjant įvažiavimą į požeminius garažus po Savivaldybės aikšte sunaikinta gerai išlikusi 16 a. liejykla; statant naują „City Park“ (dabar „Klaipėda“) viešbučio pastatą L. Stuokos Gucevičiaus g. 3 sunaikinti 17-18 a. pastatų pamatai tarp Odminių ir L. Stuokos Gucevičiaus gatvės bei medinės vandens sistemos išlikę elementai, taip pat – didelė pamatų dalis vad. „Žydų kvartale Mėsinių/Dysnos g.; nugriautas istorinis pastatas L.Stuokos Gucevičiaus 11 (toje vietoje pastatytas daug didesnis naujas pastatas-siena); visiškai nugriautas istorinio pastato autentiškas mūras Šv. Ignoto/Liejyklos g.5 gatvių kampe (pastatytas panašaus tūrio pastatas iš silikatinių plytų).

Autentiško audinio mažėjimą sąlygoja tai, kad iš esmės yra statomas naujas Senamiestis: Labai padidėjęs Senamiesčio ir jo aplinkos užstatymo intensyvumas bei tankumas; labai sumažėję konservavimo, restauravimo darbų apimtys, o padidėjo ir dabar vyrauja naujų pastatų ir jų grupių ar net kvartalų statybos; vyrauja vertingų istorinių pastatų remontas bei pritaikymas (net rekonstravimas), bet ne jų restauravimas bei konservavimas.

1.4. Istorinė ir nauja architektūra bei techniniai statiniai

Senamiesčio *elementai dažniausiai saugomi fragmentiškai bei netolygiai*: neužtikrinama ansamblių ir jų pastatų, netgi labai vertingų, architektūrinio vientisumo, apimančio ir polichromiją, apsauga, daug architektūrinės vertės (vertingų) pastatų sužalota, pažeidžiant jų išorės architektūrinį vientisumą (Rotušė, Vokiečių g. 8, Vokiečių 28/Trakų 17, Barboros Radvilaitės g. 7, Subačiaus g. 2/1 ir kt.).

Daug istorinių pastatų, *užuot taikius tvarkybos būdus, buvo iš esmės remontuojama arba rekonstruojama, net nugriaunama*. Po šių darbų Vilniaus senamiestis neteko daug autentiškų savybių.

Neužtikrinama *Vilniaus gynybinės sienos komplekso* apsauga. Pablogėjo Vilniaus gynybinės sienos liekanų apžvalga, pasikeitė panoramos bei siluetai, pakeista Senamiesčiui būdinga saugoma erdvė pastačius naujus pastatus („Tymo kvartalas“ Maironio g., Subačiaus g. 11 kompleksas; „Kempinski“ viešbučio priestatas Šventaragio/L. Stuokos Gucevičiaus g.). Gynybinės sienos teritorijoje vykdomi statybos darbai neturi nieko bendro su jos eksponavimo pagerinimu bei atskleidimu kraštovaizdyje (Klaipėdos g. 7 a. pastatas, Bazilijonų g. tarp Nr. 10 ir Nr. 12 perstatytas pastatas, VGTU komplekso rekonstrukcijos darbai Pylimo g.); Gynybinės sienos šlaite esančio vandens siurblinės pastato vietoje suplanuota pastatyti daugiaaukštį požeminį garažą, kuris dar labiau sumažins galimybes atskleisti Vilniaus sieną miesto panoramose.

Istoriniuose kompleksuose Senamiestyje buvo atlikta bei atliekama daug kompleksų statybos bei tvarkymo darbų. Tai Šv. Antano Paduviečio ir Šv. Bernardino bažnyčios bei bernardinų vienuolyno tvarkymo darbai, Šv. Mykolo bažnyčios bei bernardinų vienuolyno komplekso tvarkymo darbai, bažnyčios kompleksą pritaikant religinio meno muziejaus paskirčiai. Atliekami Šv. Onos bažnyčios restauravimo darbai. Tvarkant Šv. Kotrynos bažnyčią buvo pakeista jos teritorija bei interjeras; atlikti Šv. Kazimiero bažnyčios ir benediktinių vienuolyno komplekso su gimnazija bei biblioteka tvarkymo bei pritaikymo darbai. Atlikti Bazilijonų vienuolyno pagrindinio korpuso, itin vertingų architektūros Bazilijonų vartų tvarkymo, pritaikymo Tarptautinei verslo mokyklai darbai (buvo sunaikinta medinių perdangų, tačiau pavyzdinčiai sutvarkyta nuogrinda, restauruota istorinė altitudė). Vyskupų rūmų kompleksas tvarkytas pritaikant jį Lietuvos Respublikos Prezidento ir jo administracijos reikmėms. Atlikti Vilniaus arkivyskupijos komplekso, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto bei kitų komplekso pastatų tvarkymo darbai ir t.t. Atkuriamas LDK Valdovų rūmų kompleksas.

Gerai fasadų tvarkymo pavyzdžiai yra Vokiečių g. 10 (to nepasakytume apie šio pastato vidaus planinę erdvinę struktūrą), Aušros vartų g. 6 viešbučio „Europa“ pagrindinis fasadas (to nepasakytume apie vidinį šio viešbučio kiemą).

Atliekant statybos, o kai kada ir pritaikymo darbus Vilnius ir jo istorinė aplinka neteko daug būdingųjų savybių, autentiškų pastatų ar jų liekanų, elementų, dalių. Buvo pakeistos viešosios erdvės, gatvių išsklotinės bei erdvės, autentiškos bei tradicinės medžiagos, atliekant darbus daug kur taikytos svetimos Vilniaus senamiesčiui šiuolaikinės statybos darbų technologijos bei medžiagos. Nustatyta, kad yra pažeistų (ir net sunaikintų) reikšmingiausių pastatų ar interjerų, kuriuos projektavo L. Stuoka Gucevičius, J.K. Glaubicas, M. Knakfusas, A.Kosakauskas ir kiti žymiausi to meto architektai (Rotušė, Vokiečių g. 8, Vokiečių 28/Trakų 17, Barboros Radvilaitės g. 7, Subačiaus g. 2/1, Šv. Kotrynos bažnyčios interjeras, Gedimino pr. 14/16 ir kt.).

1.5. Želdynai

Mažinami želdynų plotai. Nerestauruotas, neatkurtas nei vienas vertingas istorinis želdynas, tačiau buvusių istorinių želdynų plotai užstatomi. Pavyzdžiai yra „Novotelio“ viešbutis, Savivaldybės

aiškštė, viešoji erdvė greta Nacionalinio muziejaus su Mindaugo paminklu. Istorinio Bazilijonų vienuolyno komplekso, buvusio istorinio sodo teritorijoje, pastatytas Tarptautinės verslo mokyklos auditorijų korpusas bei automobilių stovėjimo aikštelės. Kai kurių viešųjų erdvių pakeitimo darbai (karaliaus Mindaugo tilto statyba, karaliaus Mindaugo skulptūra ir jos aplinka). Pastatai bei jų infrastruktūros statiniai Teatro gatvėje taip pat pasiglemžė dalį želdinių.

1.6. Interjerai

Nėra civilinių pastatų, vertingų interjerų išsaugojimo bei atkūrimo tradicijos. Kompleksiškai dažnai saugomi ir tvarkomi tik bažnyčių vertingi istoriniai interjerai, pastebima šių interjerų vientisumo apsaugos tendencija; akivaizdi kitų Senamiesčio pastatų interjerų išsaugojimo bei atkūrimo stoka.

Vertinant interjerų esamą būklę bei jų pokyčius nustatyta: kaip vientisas autentiškas darinys dažniausiai kompleksiškai saugomi, konservuojami bei restauruojami tik bažnyčių interjerai, tačiau kitos paskirties pastatų ir jų patalpų istoriniai interjerai kompleksiškai mažai restauruojami ir menkai išsaugoti, kaip vientisi dariniai. Pastaruoju metu ir bažnyčių interjerų apsaugoje yra problemų bei neigiamų tendencijų. Ypač dažnai keičiamas jų grindų medžiagiškumas ir net jų įrengimo konstrukcija bei technologija. Yra tendencija tvarkant bažnyčių pastatus įrengti šildomas grindis. Neatkurtas nei vienas viso civilinio pastato ar komplekso vertingas istorinis interjeras. Nėra vientiso autentiško interjero apsaugos, atkūrimo, kriterijų bei metodikos. Neįteisinta interjero apsauga, nėra net jo apibrėžimo. Neapibrėžtos jo saugomos dalys bei elementai kaip vientiso architektūrinio darinio segmentai, todėl dažnai sunaikinamos medinės perdangų sijos, palangės, rėmai, paneliai, krosnys, autentiškos grindys ar jų fragmentai, sieninė tapyba ir t.t. Nenustatytas interjerų apsaugos pobūdis. Todėl pakeičiami ir žalojami net tokie vertingi interjerai kaip Šv. Kotrynos bažnyčios. Kita vertus yra ir neblogų bei sektinų interjero išsaugojimo ar restauravimo pavyzdžių. Tai Tamošaičių muziejus-galerija Dominikonų g. 15, Banko pastatas Jogailos g. 9 (už Senamiesčio ribų), vadinamojo „Epštein namo“ Vilniaus g. 31 kai kurie interjerai, Rūdninkų g. 13 pastato interjerų autentiškos dalys, Rašytojų sąjungos namai Tiltos g., Pilies 3, 5, 7, Pilies g. 26 kai kurios patalpos.

1.7. Detalės, medžiagos, technikos

Senamiesčio statybai ir tvarkymui naudojamos Senamiesčio pastatams bei statiniams nebūdingos ir netradicinės medžiagos bei gaminiai, statybos darbų technologijos.

Būdingiausios „restauracinės“ medžiagos Vilniaus istoriniame centre yra silikatinės plytos (Šv. Kazimiero bažnyčios ir jėzuitų vienuolyno ansamblio pastatų tvarkymo darbai Didžiosios g. 36a dalyje; naujas gimnazijos pastatas Šv. Kazimiero ir Augustijonų g. 6/2, šiuo metu vykdomas istorinio 2 a. pastato „atstatymas“ prieš tai jį nugriovus Liejyklos/Šv. Ignoto gatvių kampe, buvusio „City Park“ viešbučio pastatas L. Stuokos Gucevičiaus g. 3 (milžinišką silikatinę plytų ugniasienę iki šiol prisimena daugelis vilniečių ir svečių), namas Bazilijonų g., tarp Nr. 10 ir Nr. 12.; betonas ir gelžbetonis (atkuriamų Valdovų rūmų komplekso g/b karkasas su perdangomis, gelžbetoninės daugumos remontuojamų ar pritaikomų istorinių pastatų perdangos dažnai sunaikinant medžio sijų konstrukciją, pirmo aukšto kolonų įrengimas sunaikinus plytų mūrą – Subačiaus g. 2/1, naujų pastatų karkasas iš kolonų ir g/b perdangų – pastatai Mindaugo g 16, 14, Šiaulių g. 10, Gedimino pr. 16/10 viešbutis „Novotel“ ir kt.) bei tinkavimui naudojamas sudėtinis cemento kalkių skiedinys. Populiariausi langų rėmai, stoglangiai bei lauko durų staktos yra plastikinės. Medinės stogų konstrukcijos dažnai pakeičiamos metalinėmis. Labai sumažėjo konservavimo ir restauravimo apimtys. Net vertingiausi pastatai dažnai tvarkomi nesilaikant restauravimo bei medžiagiškumo principų.

Būdinga yra **atskirų pastatų išorės architektūros dalių, elementų bei detalių keitimo tendencija** (pvz., pakeista autentiška Rotušės pastato fasadų išraiška – nukalta autentiška cokolio apdaila ir pakeista nebūdinga Vilniaus senamiesčiui medžiaga - kinišku granitu, įrengus įėjimą į rūšį, pažeista šoninio Rotušės fasado kompozicija, elementų darna). Ypač daug pakeista istorinių pastatų 1 aukšto fasadų esminių elementų bei dalių. Taip pakeičiama pastatų fasado struktūra - bendra kompozicija,

architektonika bei raiška (Didžiosios g. 11, 13, Vokiečių g. 8, 20, Latako g.1/Bokšto g., Didžiosios g. 14, 40, Subačiaus g. 2/1 ir kt.).

Vertingos detalės menkai saugomos (prarasta daug autentiško sienų tinko, cokolių apdailos, langų rėmų, durų, sandriukų, kaminų, tvorų (pvz., Moniuškos skvero tvora), vartų, medinių perdangų sijų, grindų dangos ir t.t.); labai pakito Vilniaus senamiesčio istorinių pastatų 1 aukšto fasadų išvaizda, dalys, detalės, elementai; buvo įrengta daug šiuolaikinės, stilistiškai margos, nederančios reklamos bei informacijos įrangos. Vilniaus senamiesčio parteris daug kur neteko jam būdingų vertingų savybių. Angos vitrinoms bei durims iškirstos arba padidintos dažnai išardžius ir sužalojus senųjų pastatų istorinių sienų mūrą. Didelių vitrinų įrengta itin gausiai. Be to, dažnai jos dar ir stilistiškai margos, neskoningos. Pastarųjų metų tendencija yra ta, kad stiklo plokštumos dažnai driekiasi jau iki patalpų grindų, iki šaligatvio ar gatvių grindinio paviršių, o kai kada įrengtos ir žemiau jų. Plastmasinių pastato elementų - langų, vitrinų, durų bei stoglangių rėmų įrengimas apie 2000 metus Senamiestyje jau tapo tradicija. Minėti reiškiniai ypač paplito Pilies ir Didžiosios (Nr. 14, 11, 13), Trakų (Nr. 16), Stiklių, Vokiečių (Nr. 12, Vokiečių g.18 Nr. 20) gatvėse, kurios ilgą laiką reprezentavo Vilniaus senamiestį. Šiuo metu vitrinos skaičiuojamos šimtais, o plastikiniai langų bei durų rėmai – tūkstančiais. Yra naujų durų, kurių varčios apskritai be rėmų, t.y. iš vientiso stiklo. Senamiesčio stoguose po 2000 m. įsivyravo naujadaras – juos padengė tūkstančiai plastikinių stoglangių, kurie pakeitė bendrą Senamiesčio stogų vaizdą. Keičiamos istorinių pastatų stogų formos bei nuolydžiai.

1.8. Istorinės susisiekimo infrastruktūros pokyčiai

Plėtojama Senamiesčiui svetima eismo infrastruktūra, kiti autentiški, istorinį planą bei audinį sudarantys elementai bei dalys. Įrengta daugybė didelių ir mažesnių požeminių garažų po gatvėmis (Gedimino pr.), aikštėmis (Savivaldybės a.), po pastatais ir kiemais (Zavišų rūmai Dominikonų g. 13, „Žydų kvartalas“, viešbučiai „City Park“ (dabar „Klaipėda“), „Barbacan Palace“, Novotel, verslo centras Vilniaus g., namų grupė Odminių g. 7-13, Šiaulių g. 10, Šv. Stepono g. pabaiga ir kt.) kalvų saugomuose šlaituose (Krivų g. 42-48, Vingrių g. 13) ir t.t. Senamiestyje ir jo apsaugos zonoje pastatytas naujas tiltas per Nerį, įrengta gausybė požeminių garažų.

Apibendrinami 1.2-1.6 skirsniuose apibūdintą būklę bei nustatytas tendencijas, konstatuojame, kad nėra veiksmingos istorinių pastatų fasadų, viešųjų erdvių mažosios architektūros būdingų vertingų elementų, dalių ar detalių bei informacijos, reklamos elementų ir istorinės atributikos priežiūros, konservavimo, restauravimo, atkūrimo, o esant reikalui ir gamybos, įrengimo bei atkūrimo istoriniuose Senamiesčio bei pokariniuose pastatuose praktikos bei paveldosauginės sistemos.

1.9. Grėsmės

Senamiesčio bei jo aplinkos užstatymo intensyvinimo ir tankinimo, urbanistinės struktūros, gatvių išklotinių, istorinių valdų mastelio keitimo, viešųjų erdvių keitimo tendencijos kasmet įgauna vis didesnę mąstą ir apimtį. P.vz., yra planuojamas „Architektūros parkas“ Paplaujoje, Vilniaus miesto tarybos sprendimas dėl požeminių garažų statybos Senamiestyje, naujų aukštybinių pastatų, Guggenheimo muziejaus statybos planai ir t.t. Reali grėsmė iškilusi vertingų pastatų ansambliui vientisumui.

2. Būklė pagal Lietuvos nacionalinę ataskaitą dėl Vilniaus istorinio centro monitoringo Pasaulio paveldo komitetui (2006)⁷

LR kultūros ir aplinkos ministrų pasirašytoje Lietuvos Respublikos ataskaitoje patvirtinama, kad įtraukus vietovę, jos autentiškumą paveikė dideli pokyčiai (04 sk. „Vietovės autentiškumas ir vientisumas“) ir nurodoma, kad šie pokyčiai yra teigiami: „*Pagrindinių viešųjų erdvių atstatymas ir pagerinimas: regeneruojant istorinį miesto centrą buvo sėkmingai sutvarkytos aikštės, gatvės ir daug*

⁷ Prieinama UNESCO nacionalinėje komisijoje, LR Kultūros ministerijoje, kopija – Valstybinėje kultūros paveldo komisijoje. UNESCO tinklavietėje pateikiama Pasaulio paveldo komiteto parengta suvestinė: <<http://whc.unesco.org/archive/periodicreporting/EUR/cycle01/section2/541-summary.pdf>>

istorinių pastatų. Dauguma bažnyčių, vienuolynų ir rūmų kompleksų gerai restauruota ir pritaikyta šiuolaikinėms funkcijoms. 2003 m. pradėtas Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų (Žemutinių rūmų) atstatymas“. Taip pat nurodoma, kad „stoglangių įrengimas truputį pakeitė stogų pavidalą“, tuo tarpu „pagrindinėse gatvėse (dažniausiai pagal pirmesnę istorinę formą) buvo atstatyti daugumos namų pirmieji aukštai, taip atgaivinant prekybą“. Be jokio vertinimo nurodomas faktas, kad „aukštybiniai pastatai, pastatyti prie pasaulio paveldo vietovės, vizualiai veikia panoramas ir siluetus, matomus istoriniame miesto centre arba žvelgiant iš jo“. Taip pat išvardijami pagrindiniai pasiekimai (16 sk. „Išvados“): „1998-2004 m. sėkmingai atstatytos viešosios erdvės – Katedros aikštė, Gedimino prospektas ir keletas gatvių, atnaujinti ir restauruoti pastatų eksterjerai pagrindinėse gatvėse bei viešosiose erdvėse padarė labai teigiamą poveikį Vilniaus istorinio centro regeneravimo vykdymui, pritraukdami privatų kapitalą ir įtraukdami į procesą vietos bendruomenes. Gerai restauruota ir pritaikyta tinkamoms šiuolaikinėms funkcijoms dalis bažnyčių, vienuolynų ir rūmų kompleksų. Vyko išskirtinis viduramžių miesto gynybinės sistemos, eksterjerų sieninės tapybos bei dekoru konservavimas ir eksponavimas. Dėl paminėtų veiksnių labai padaugėjo turistų, sulaukta vietos bendruomenių pritarimo. Senamiestyje labai išaugo privatus paslaugų ir laisvalaikio verslas, todėl ši teritorija tapo gyviausia, patraukliausia ir labiausiai lankoma miesto dalimi. Didėja vietos nekilnojamojo turto savininkų supratimas, su jais daugiau konsultuojamasi ir gaunama didesnė jų finansinė parama. Vietos bendruomenės aktyviai dalyvauja pasaulio paveldo vietovės išsaugojimo procese. Atstatomi buvę Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai (Žemutiniai rūmai). Vykdomi platūs archeologiniai, istoriniai, urbanistiniai bei architektūriniai moksliniai tyrimai bei studijos“.

Atsakant į klausimą dėl ateityje numatomų didelių pokyčių, kurie galėtų paveikti vietovės autentiškumą ir (arba) vientisumą, įvardijami: keleto II Pasaulinio karo metu sugriautų kvartalų atstatymas; didelio masto istorinių pastatų atnaujinimas arba atstatymas Gedimino pr., Šv. Ignato, Malūnų, Maironio, Strazdelio ir Universiteto gatvėse, naujų pastatų statyba Krivių, Polocko, Šaltinių ir Pylimo gatvėse; dalinis tradicinių statybinių medžiagų bei elementų pakeitimas į naujus. Taip pat nurodoma, kad šios statybos nepadarys jokio neigiamo poveikio Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) išskirtinei visuotinei vertei.

Dėl apsaugos zonos nurodoma, jog ji „yra atitinkama, o pasaulio paveldo vietovės teritorijos atžvilgiu – daugiau negu pakankama, nes vienija (integruoja) kitas dideles saugomas miesto centro urbanistines teritorijas – Antakalnį, Naujamiestį, Rasas, Šnipiškės, Žvėryną“, todėl „Vilniaus miesto savivaldybė ketina tikslinti apsaugos zonos dydį, mažindama esamą jos teritoriją ir ribas, kad tuo būdu jos geriau atitiktų pasaulio paveldo vietovę“ (03 sk. „Ribos ir apsaugos (buferinė) zona“).

3. Pokyčių bei tendencijų priežastys ir vertinimai

3.1. Darbo grupės nuomonė:

3.1.1. Kontrolės ir priežiūros stoka:

1994 m. įrašius Vilniaus senamiestį į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Nesiekta patobulinti ir įtvirtinti buvusio valstybinio lygmens kultūros paveldo apsaugos bei jo administravimo kontrolės ir priežiūros Vilniaus senamiestyje ir jo aplinkoje pradmenų:

3.1.1.1. 1995-02-01 panaikinta Vilniaus senamiesčio būklės bei apsaugos kontrolę ir priežiūrą užtikrinanti institucija - LR KPI, atskaitinga Seimui, taip iš esmės beveik atsisakyta kultūros paveldo apsaugos administravimo valstybiniame lygmenyje kontrolės ar bent jau priežiūros funkcijų;

3.1.1.2. 1995-02-01 panaikintas LR KPI laikinojo įstatymo galiojimas, tačiau nebuvo parengtas nuoseklią kontrolės raidą užtikrinantis tobulesnis, jį pakeičiantis valstybinės kultūros paveldo apsaugos bei jo administravimo kontrolės ir priežiūros įstatymas;

3.1.1.3. Valstybinė kontrolės ir priežiūros funkcija pažeminta iki Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamento žinybinio lygmens, įsteigiant šiame Departamente ir Kontrolės tarnybą.

3.1.2. Netinkamas Senamiesčio apsaugos valdymas:

3.1.2.1. Neįsteigta valstybinio lygmens, atsakomybės bei atskaitomybės Vilniaus senamiesčio paveldo apsaugos ir valdymo institucija.

3.1.2.2. Nėra specializuotų Vilniaus senamiesčio tvarkymo bei priežiūros dirbtuvių.

3.1.2.3. Nėra atitinkamo lygmens ir pajėgumų Senamiesčio tvarkymo bei atgaivinimo fondo bei veiksmingo tvarkybos darbų, eksploatavimo ir priežiūros kompensavimo mechanizmo.

3.1.3. Neveiksminga (netinkama) teisėtvara:

3.1.3.1. Nebuvo užtikrintas Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencijos bei jos įgyvendinimo gairių reikalavimų įgyvendinimas;

3.1.3.2. Nesukurtas valstybinio lygmens Vilniaus senamiesčio paveldo apsaugos, valdymo (įskaitant finansavimą) bei naudojimo mechanizmas, kuris buvo rekomenduotas 1997 m. Senamiesčio atgaivinimo strategijoje; daug atsakomybės bei įgaliojimų buvo suteikta Vilniaus miesto savivaldybei, kuri nepajėgė tinkamai išspėsti iškilusių sudėtingų paveldosaugos uždavinių.

3.1.3.3. „Laisvas“ paveldosaugos teisės aktų reikalavimų interpretavimas, kuris itin pasireiškė išduodant sąlygas, tikrinant (dažnai netikrinant) jų laikymąsi, derinant bei tvirtinant planus bei projektus:

- nesilaikyta 1997 m. patvirtinto Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento sudėtinėje dalyje, „Vilniaus senamiesčio apsaugos laikinosiose taisyklėse“ (Žin., 1997 Nr. 92-2323) nustatytų konkrečių Vilniaus senamiesčio apsaugos reikalavimų;
- suderinta labai daug projektų ir išduota leidimų, pažeidžiančių šių Taisyklių bei Konvencijos esminius reikalavimus;
- pažeidžiant Taisyklės įrengta gausybė „šiuolaikinio stiliaus“ langų, vitrinų, lauko durų, stoglangių, rekonstruoti vertingi istoriniai pastatai, pakeista fasadų architektonika.

3.1.3.4. Ignoruojamos Pasaulio paveldo komiteto sesijų rekomendacijos bei UNESCO tarptautinių ekspertų Margarethos Ehrström ir Hans-Jacobo Roaldo⁸ bei Ray Bondino⁹ 2004-12-22 ataskaitos dėl Vilniaus senamiesčio detaliojo plano bei apsaugos būklės) išvados bei pasiūlymai dėl Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) apsaugos būklės bei jos pagerinimo.

3.1.3.5. Nesilaikyta 1995-03-23 Vilniaus miesto valdybos potvarkiu Nr. 775V patvirtintos Vilniaus senamiesčio koncepcijos ir sklypų plano reikalavimų priimant sprendimus dėl jo įgyvendinimo bei 1992 metų Vyriausybės nutarimo Nr. 735 reikalavimų ir Teritorijų planavimo įstatymo reikalavimų įregistruojant šį specialųjį planą (žr. minėtą Vyriausybės nutarimą Nr. 735 bei jį lydinčią Paminklotvarkos departamento direktoriaus Instrukciją) kaip detalųjį.

3.1.3.6. Neįvykdyti Vyriausybės 1997-02-21 nutarimo Nr. 145 „Dėl Vilniaus senamiesčio atgaivinimo strategijos projekto“ (Žin., 1997, Nr. 17-378) 1 dalies reikalavimai dėl šios strategijos tobulinimo.

3.1.3.7. Nepakankamai įgyvendinami VKPK (VPK) sprendimai dėl Vilniaus senamiesčio ir jo aplinkos apsaugos, o dažnai apskritai ignoruojami (žr. Pažymos I.3-3 dalyje).

3.1.4. Nepakankama teisėkūra:

3.1.4.1. Strategiškai nenustatytas ir teisės aktais neįteisintas reikšmingiausių visuotinės vertės LDK laikotarpio Vilniaus senamiesčio segmentų bei elementų, nurodytų Nominacinėje byloje, išsaugojimo, prezentavimo ir perdavimo ateities kartoms prioritetas.

3.1.4.2. Tinkamai neparengti esminiai valstybinio lygmens Vilniaus senamiesčio ir jo kultūrinio kraštovaizdžio paveldo apsaugos teisės aktai bei strategijos.

3.1.4.3. Statybos įstatyme apibrėžta, kad *statinio architektūra – statinio kaip meno kūrinio, vidaus erdvės ir išorės pavidalas, statinio dalių išdėstymas, jų formų meninė išraiška ir visų statinio*

⁸ <http://www.unesco.lt/r/paveldas/senamiestis/ataskaita2/>

⁹ <http://www.unesco.lt/r/paveldas/senamiestis/ataskaita1/>

elementų tarpusavio santykis, tačiau jo architektūrinės vertės sąvoka neapibrėžta, o statinio architektūros bei viso šio paveldo apsauga Lietuvoje įstatymu neregamentuota:

- neparengtas Europos architektūros paveldo apsaugos konvencijos 9 straipsnyje nurodytas Architektūros paveldo apsaugos įstatymas;
- nėra poįstatyminio Vilniaus senamiesčio ir jo aplinkos kultūrinio kraštovaizdžio ir architektūros paveldo apsaugą reglamentuojančio teisės akto, įteisinančio Nominacinės bylos kriterijų bei nuostatų prioritetus;
- į 2003 m. patvirtintą Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentą nebuvo tinkamai perkelti bei detalizuoti 1997 m. patvirtinto Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento Vilniaus senamiesčio apsaugos laikinosiose taisyklėse (Žin., 1997 Nr. 92-2323) nustatyti konkretūs Vilniaus senamiesčio apsaugos reikalavimai; taip pat dalinai atsisakyta bendrosios dalies esminių reikalavimų, nenustatytas šių reglamentų tarpusavio ryšys;
- iki šiol neparengtas paveldosaugos reikalavimus atitinkantis bei pakankamai detalus Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas (žr. VKPK sprendimus Nr. S-1-(109) ir Nr. S-5);
- nekokybiškas bei pasenęs Vilniaus senamiesčio dosjė (pasas), kuriame trūksta daug svarbių duomenų arba jie yra pasenę, nurodyti bei neapibūdinti pastarojo dešimtmečio pokyčiai.
- nėra architektūros paveldo konservavimo, restauravimo reikalavimų detalizacijos bei praktinių patarimų gairių (žr. Komisijos 2008 sprendimą Nr.S-9(137).

3.1.4.4. Nėra Kultūros paveldo valstybinės kontrolės įstatymo.

3.1.4.5. Nėra veiksmingo valstybinio lygmens Senamiesčio fizinės ir apsaugos būklės monitoringo bei jo pagrindu pateiktų išvadų bei objektyvių siūlymų dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos būklės gerinimo.

3.1.4.6. Nėra taisyklių, aiškiai nustatančių kraštovaizdžio bei architektūros paveldo, įskaitant ir mažąsias architektūros formas, apsaugą bei kontrolę.

3.2. Lietuvos nacionalinėje ataskaitoje dėl Vilniaus istorinio centro monitoringo (II dalis) nurodytos priežastys ir vertinimai¹⁰

Ataskaitoje nurodoma, kad: dabartinės pasaulio paveldo vietovės valdymo sistemos ir taikomos apsaugos priemonės yra *pakankamai efektyvios* (5.11, 06.05 sk.); dabartinis valdymo planas *atitinka* reikalavimus palaikyti išskirtinę visuotinę vertę (07.02 sk.); konservavimo specialistų *nestinga*, o pasaulio paveldo vietovėje *visu etatu dirba 19 specialistų* (09.01, 09.06 sk.); išsaugojimo būklė yra *tinkama* (14.02 sk.). Niekaip neapibrėžiant nurodoma, jog Senamiestis patiria plėtros spaudimą (14.03 sk.), taip pat nurodoma, jog stinga sistemingos priežiūros (ten pat). Taip pat nurodomos pagrindinės Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) išsaugojimo proceso silpnybės: „*nepakankamai kokybiškas valdymas, nepakankamas mokslinių tyrimų, konservavimo ir restauravimo darbų finansavimas; nėra nekilnojamojo turto priežiūros (palaikymo) sistemos; nepakanka žaliųjų erdvių: aikščių (palaikymo); nėra veiksmingų priemonių skatinti arba remti savininkus, kad jie tinkamai konservuotų ir (arba) prižiūrėtų savo statinius; neveiksminga restauravimo / statybos darbų kokybės kontrolė ir nuobaudų sistema, parkų ir sodų regeneravimas bei priežiūra*“ (16 sk. „Išvados“).

Pažymėtina, kad 2009 m. darbo grupės pastebėjimai dėl faktinės būklės ir išvados dėl jų priežasčių daugeliu atžvilgiu nesutampa su tuo, kas nurodyta minėtoje 2004-2005 m. rengtoje Lietuvos nacionalinėje ataskaitoje dėl Vilniaus istorinio centro monitoringo. Todėl atitinkamos institucijos turėtų

¹⁰ Originalas yra pateiktas Pasaulio paveldo centrui, kurio parengta suvestinė prieinama internete adresu <http://www.nwhf.no/files/File/Summary_Lithuania.pdf>. Su kopijomis galima susipažinti Kultūros ministerijoje ir Valstybinėje kultūros paveldo komisijoje

išsiaiškinti, ar darbo grupės pastebėti būklės pokyčiai atsirado tik pastaraisiais metais, ar esama ir kitų neatitikimų priežasčių.

Be to, Nacionalinėje ataskaitoje nurodyta, jog *vykdoma* oficiali vietovės stebėsenos programa (15.01 sk.) – tuo tikslu miesto istoriniame cente nustatyta 19 taškų, iš kurių stebimi miestovaizdžio ir silueto pokyčiai, o nuo 1998 m. vykdoma fizinės sudėties ir būklės stebėseną (15.02 sk.). Tačiau pateikus atitinkamus užklausimus, iš gautų atsakymų matyti, kad iš tiesų stebėseną vykdoma nepatenkinamai. Kultūros ministerija savo 2009-12-01 raštu Nr. S2-2971 informavo, kad metodišką ir sistemingą Vilniaus istorinio centro kultūros paveldo vertybių stebėseną Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamentas (toliau – Miesto plėtros departamentas) 2009 m. kovo mėnesį pavedė vykdyti viešajai įstaigai „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrai“. Pasak Miesto plėtros departamento, Agentūra vykdo pavestus darbus – kaupia Senamiesčio foto fiksavimo medžiagą, bendrus pastatų, gatvių ir viešųjų erdvių pakitimų aprašymus, kurių rezultatai bus apibendrinti 2009 m. pabaigoje. Tačiau Miesto plėtros departamentas 2009-07-31 rašte Nr. A51-17558 (3.3.4.3.-PD4), skirtame KPD, teigia, kad Vilniaus istorinio centro stebėseną iki šiol nebuvo tinkamai vykdoma, dėl to, pertvarkant Vilniaus miesto savivaldybės administracijos struktūrą, planuojama pavesti vykdyti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną Kultūros ir paveldo skyriui.

1.3. TEISĖS AKTAI DĖL SENAMIESČIO APSAUGOS

1. Būklės stebėseną ir kontrolę:

1.1. Jau įrašius Vilniaus istorinį centrą į Pasaulio paveldo sąrašą iš esmės buvo pažemintas, taip pat susilpnintas įstatyminis kontrolės ir priežiūros lygmuo, kadangi nuo 1995-02-01 buvo panaikinta kultūros paveldo apsaugos kontrolės funkcijos valstybiniame lygmenyje vykdžiusi LR Kultūros paveldo inspekcija, atskaitinga LR Seimui bei atitinkamo Kultūros paveldo inspekcijos laikinojo įstatymo galiojimas. Tuo pačiu Įstatymu Inspekcija buvo reorganizuota į Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentą - žymiai žemesnio lygmens jau vykdomosios valdžios, bet ne kontrolės instituciją, kuri inspektavo ir savo darbą.

1.2. Galioja 2003 m. kultūros ministro įsakymu patvirtintas Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas (Žin., 2004, Nr. 25-774):

1.2.1. į 2003 m. patvirtintą Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentą nebuvo tinkamai perkelti bei detalizuoti 1997 m. patvirtinto Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento Vilniaus senamiesčio apsaugos laikinosiose taisyklėse (Žin., 1997 Nr. 92-2323) nustatyti konkretūs Vilniaus senamiesčio apsaugos reikalavimai; taip pat dalinai atsisakyta bendrosios dalies esminių reikalavimų, nenustatytas šių reglamentų tarpusavio ryšys;

1.2.2. iki šiol neparengtas paveldosaugos reikalavimus atitinkantis bei pakankamai detalus Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas (žr. VKPK 2005 ir 2008 m. sprendimų Nr.S-1-(109) ir Nr. S-5 rekomendacijas).

1.3. Galioja 1995-03-23 Vilniaus miesto valdybos potvarkiu Nr. 775V patvirtinta Vilniaus senamiesčio koncepcija ir sklypų planas, kuris buvo parengtas siekiant įgyvendinti 1992 metų Vyriausybės nutarimo Nr. 735 „Dėl žemės sklypų respublikinės ir vietinės reikšmės urbanistikos paminklų teritorijose“ reikalavimus. Tačiau šis specialusis planas, pažeidžiant reikalavimus ir nesilaikant Teritorijų planavimo įstatymo reikalavimų jį įregistruojant bei priimant sprendimus dėl jo įgyvendinimo, iki šiol tebėra įregistruotas kaip detalusis planas.

1.4. Neįvykdyti LR Vyriausybės 1997-02-21 nutarimo Nr. 145 „Dėl Vilniaus senamiesčio atgaivinimo strategijos projekto“ (Žin., 1997, Nr. 17-378) 1 dalies reikalavimai dėl šios strategijos tobulinimo.

1.5. Nekokybiškas bei pasenęs Vilniaus senamiesčio dosjė (pasas), kuriame trūksta daug svarbių duomenų arba jie yra pasenę, nurodyti bei neapibūdinti pastarojo dešimtmečio pokyčiai.

1.6. Susirūpinimą kelia iki šiol deramai nevykdomas Senamiesčio monitoringas, kurio organizatoriumi bei atsakovu, mūsų nuomone, turėtų būti kompetentinga valstybės institucija (Kultūros paveldo departamentas).

1.7. Galiojantys monitoringo teisės aktai nepakankamai kokybiški, nekonkretūs ir neefektyvūs. Reikėtų sukonkretinti ir patobulinti „Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklės“, „Kultūros paveldo objektų ar vietovių apžiūros, būklės fiksavimo ir tyrimo atlikimo užtikrinimo taisyklės“, „Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklės“, „Kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklės“ ir kitus stebėsenos procesą reglamentuojančius bei jo kokybę tiesiogiai įtakojančius teisės aktus.

1.8. Veiklą Vilniaus senamiesčio apsaugos zonoje reglamentuoja KVAD direktoriaus 2005-04-19 įsakymu Nr. Į-167 patvirtintas „Pasaulinio paveldo objekto – kultūros paminklo UIP – Vilniaus istorinio centro apsaugos laikinasis reglamentas“.

1.9. Tam tikrai Vilniaus pilių teritorijos daliai, t.y., 57,5 ha (yra 82,5 ha), galioja „Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato nuostatai“ (Žin., 2002, 72-3059), Rezervato ribų ir zonų planas (Žin., 2002, Nr. 45-1723), „Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato naudojimo ir lankymo taisyklės“ (Žin., 2005, Nr. 50-1675) bei kiti teisės aktai.

2. UNESCO Pasaulio paveldo komiteto sesijų sprendimai ir Lietuvos Respublikos atsakymai¹¹

Nuo 2005 m. iki dabar Pasaulio paveldo komitetas, siekdamas užtikrinti pasaulio paveldo vietovės išskirtinę visuotinę vertę ir palaikyti vietovės autentiškumą bei vientisumą, sistemingai primena Lietuvai jos įsipareigojimą įgyvendinti *Konvenciją* ir atkreipia dėmesį į nepatenkinamą Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) apsaugos būklę (ypač į valdymo plano ir aiškių išsaugojimo gairių nebuvimą, medinio paveldo nykimą ir aukštybinių pastatų statybą aplink Senamiestį) bei prašo taikyti atitinkamas priemones:

2.1. 2005 m. 29 sesijos sprendime 29COM 7B.79 jis „išreiškia susirūpinimą dėl informacijos, liečiančios **aukštybinių pastatų statybą**, išdėstomų Vilniaus senamiesčio aplinkoje, projektą, kuris turės žymią vizualinę įtaką vertybei“, ir „apgailėstauja dėl **medinio paveldo**, esančio šiose statybų zonose, kurios nors ir neįeina į Pasaulio paveldo dalį sunaikinimo, tačiau sudaro Vilniaus kultūrinio palikimo dalį“, primygtinai skatindamas „Lietuvą peržiūrėti šiuos projektus, **kad būtų užtikrintas išskirtinės visuotinės vertės ir Pasaulio paveldo vietovės vientisumo palaikymas**, ir primindamas Šaliai jos įsipareigojimą įgyvendinti *Konvenciją*“, prašė Šalies „iki 2006 m. vasario 1 d. pateikti Pasaulio paveldo centrui išsamią, Komiteto svarstymui 30 sesijoje (2006) skirtą ataskaitą apie vystymo projektus, bendrąjį miesto planavimą ir teisinės administracines priemones, taikomas, kad būtų užtikrintas atitinkamas vertybės išsaugojimas“, pagaliau „skatina Valstybės institucijas pagerinti specifinius įstatymus taip, kad būtų galima užtikrinti atitinkamą istorinio miesto planavimo ir struktūros apsaugą, įjungiant ir jų vizualinę visumą“;

2.2. 2008 m. 32 sesijos sprendimu Nr. 32COM 7B.99 jis, atsižvelgdamas į 2006 m. 30 sesijos sprendimą Nr. COM 7B.86, „primygtinai skatina *Konvencijos* šalį, kaip buvo reikalaujama 30-osios sesijos (Vilnius, 2006 m.) metu, inicijuoti bendrąjį valdymo planą, daryti įtaką ir koordinuoti visus sprendimus dėl senamiesčio vystymo ir išsaugojimo“; „prašo *Konvencijos* Šalies pateikti Pasaulio paveldo centrui naują Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentą, bendrąjį/generalinį planą bei atnaujintą dokumentaciją dėl didelio aukščio pastatų statybos apsauginėje zonoje peržiūrai kartu su patariamosiomis organizacijomis“; „galiausiai *Konvencijos* šalies prašo iki 2009 m. vasario 1 d., pateikti Pasaulio paveldo centrui detalią ataskaitą apie bendrojo Vilniaus senamiesčio valdymo plano sukūrimą, kaip nurodyta aukščiau pateiktose rekomendacijose, kuris bus nagrinėjamas 2009 m. Pasaulio paveldo komiteto 33 sesijos metu“ (5, 7, 8 p.).

¹¹ Kopijas turi VKPK

2.3. 2009 m. 33 sesijos sprendime 33COM 7B.112 jis, „*primindamas sprendimą 32 COM 7B.99, priimtą jo 32 sesijoje (2008 m.)*“, „*apgailėstauja, kad Konvencijos Šalis nepateikė Vilniaus senamiesčio apsaugos taisyklių ir atnaujintos dokumentacijos dėl didelio aukščio pastatų plėtros apsauginėje zonoje, kurių Komitetas pageidavo 32-ojoje sesijoje (2008 m.)*“; „*prašo naująją šios paveldo vertybės komisiją kuo greičiau pradėti nuolatinį darbą vadovaujantis aiškiais apsaugos uždaviniais ir procedūromis bei sprendimų priėmimo procesu, kuriame būtų pabrėžiama objekto išskirtinės visuotinės vertės apsauga*“; „*pakartoja savo prašymą Konvencijos Šaliai pateikti informaciją, kurios 32 sesijoje Pasaulio paveldo komitetas pageidavo dėl teisės aktų, taikomų paveldui (įskaitant ir naujus teisės aktus), galiojančių paveldo apsaugos planavimo priemonių ir daugiaaukščių pastatų, kurie gali turėti įtakos vizualiniam vientisumui, statybos taisyklių*“ (2, 3, 5, 6, 7 p.).

Tačiau įgaliotos LR valstybinės valdžios institucijos šiuos raginimus vykdo nepakankamai – iki šiol neparengė ir nepateikė prašomų dokumentų: Vilniaus istorinio centro valdymui ir išsaugojimui skirto bendrojo valdymo plano; naujo, paveldosaugos reikalavimus atitinkančio Vilniaus istorinio centro apsaugos reglamento; daugiaaukščių pastatų, galinčių turėti įtakos Senamiesčio ir jo aplinkos vizualiniam identitetui bei vientisumui, statybos taisyklių. Pasaulio paveldo komitetui taip pat nepateikta informacija apie veiksmingas, paveldosaugos reikalavimus atitinkančias specialiojo paveldo apsaugos planavimo priemones.

Vilniaus m. savivaldybė, nepaisydama Valstybinės kultūros paveldo komisijos raginimų, apskritai vengia pareigos Pasaulio paveldo komitetui iš anksto pateikti susipažinti savo naujos plėtros planus Senamiestyje ir jo apsaugos zonoje (pvz., pirmiau – aukštybinių pastatų dešiniajame Neries krante ir tramvajaus trasos per Senamiestį, pastaruoju metu – „Architektūros parko“ statybos 56 ha Senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje, aukštybinių pastatų ir kitų didelio masto statybų (pvz. „Guggenheimo-Ermitažo“ muziejaus) apsaugos zonoje, 6 požeminių garažų tinklo Senamiesčio žaliosiose zonose bei viešosiose erdvėse).

3. VKPK sprendimai ir nutarimai dėl Senamiesčio

VKPK yra priėmusi nemažai sprendimų bei nutarimų dėl Senamiesčio ir jo komponentų būklės, apsaugos bei išsaugojimo (nuo 1995 iki dabar, taip pat atsižvelgiant į analizes, pažymas bei raštus LR Prezidentui, Seimui, Vyriausybei, ministrams, Kultūros paveldo departamentui, Vilniaus savivaldybei¹²):

3.1. VKPK 2004-06-04 sprendimo Nr. 102 „Dėl Vilniaus miesto kultūros vertybių apsaugos“ 1.3, 2.1, 2.2, 2.4, 2.6, 2.7, 3.2, 3.4 punktuose nustatyta „saugant miesto istorinį savitumą, kraštovaizdį ir panoramas nedidinti Vilniaus senamiesčio ir jo istorinių priemiesčių užstatymo aukštingumo ir tankumo“, „koordinuoti visų lygių planų ir programų rengimą orientuojant juos į paveldo apsaugos ir tinkamo jo panaudojimo prioritetus“, „siekiant paveldosaugos ir harmoningos miesto plėtros tikslų, nenuolaidžiauti verslo interesams“, „stiprinti archeologinių bei architektūrinių liekanų saugojimą vietoje („in situ“), „atgaivinti miesto istorinius želdynus, atrinkti šio paveldo objektus ir organizuoti tvarkymo darbų programas bei praktines priemones“, „paspartinti Vilniaus miesto medinio nekilnojamojo medinio paveldo apskaitą ir efektyvinti jo apsaugą“, „planuojant naujas statybas ir rengiant jų projektus, atlikti poveikio istorinei aplinkai įvertinimą“, „spartinti automobilių transporto Senamiestyje mažinimo programos įgyvendinimą“.

3.2. VKPK 2001-03-12 raštas LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros bei Aplinkos apsaugos komitetams Nr. 01-03-72 „Dėl požeminių garažų statybos Vilniaus senamiestyje“ įtakojo tai, kad požeminių garažų statybos planavimas daugiau nei metams buvo sustabdytas.

3.3. VKPK 2008-05-23 sprendimo Nr. S-7-(135) „Dėl Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos“ 1.1. p. rekomenduojama Vilniaus miesto savivaldybei organizuojant specialųjį ar detalųjį planavimą „užtikrinti, kad kultūrinio kraštovaizdžio išsaugojimas būtų prioritetinis planavimo tikslas, o projektų rengimo metu būtų vadovaujamosi <.....> UNESCO Pasaulinio paveldo objekto – kultūros

¹² Sąrašas pridedamas

paminklo – UIP – Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos laikinojo apsaugos reglamento nuostatomis“.

3.4. VKPK 2008 metų sprendime Nr. S-5-(133) „Dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projekto“ nurodo galiojančio bei rengiamo reglamento trūkumus bei rekomenduoja operatyviai patikslinti ir patvirtinti esamą apsaugos reglamentą; užtikrinti, kad jis būtų pagrįstas nominacinės bylos nuostatomis bei tuo pagrindu nustatyti nekintamus kultūrinės vertės indikatorius. 2008 metų sprendime Nr. S-14-(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje“, Komisija rekomenduoja išsaugoti ir atskleisti LDK laikus menančiame kraštovaizdyje išlikusį kultūros paveldą. Siūlo Vilniaus miesto savivaldybei, kad ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas atliktų „Architektūros parko“ projekto paveldosauginę ekspertizę. Šių sprendimų siūlymai bei rekomendacijos kol kas neįgyvendintos.

VKPK sprendimai, ypač jų strateginiai reikalavimai, itin dažnai demonstratyviai ignoruojami:

Valstybinės paminklosaugos komisijos 1997-08-01 sprendime Nr. 38 "Dėl naujų statybų Vilniaus pilių prieigose," yra nurodyta, kad sklypuose (posesijose) L. Stuokos Gucevičiaus gatvė Nr. 3, 1, 1* bei jų aplinkoje (Vilniaus pilių prieigose) neatlikti išsamūs archeologiniai, architektūriniai, urbanistiniai, kraštovaizdžio ir istoriniai tyrimai. Šiame sprendime komisija valstybinę statybų ir teritorijų planavimo priežiūrą vykdančioms institucijoms siūlo „peržiūrėti pastarųjų metų statybų projektinę dokumentaciją, šiems darbams išduotus leidimus, užtikrinant, jog Vilniaus pilių prieigose ir senamiestyje būtų vykdomos tik juridškai teisėtos, paminklosauginius bei kraštovaizdžio reikalavimus atitinkančios statybos.“ Konstatuojama, kad statybos darbai Vilniaus pilių prieigose, Stuokos - Gucevičiaus g. 3, atlikti nesilaikant galiojančių teritorijų planų bei neturint nustatyta tvarka paruošto, suderinto ir patvirtinto detalaus teritorijos plano. Deja, valdininkų raštuose tuomet buvo teigiama, jog šio objekto projektavimo darbai yra atlikti ir suderinti nustatyta tvarka. Sprendimo Nr. 38 1.3 punkte Komisija nurodė „L. Stuokos Gucevičiaus g. Nr. 1 galimą plėtrą apriboti buvusio namo atstatymu, o sklype Nr. 1*- neleisti jokios statybos“, tačiau masyvus ir nustelbiantis „City Park“ (dabar „Klaipėda“) viešbučio tūris buvo pastatytas sujungus šiuos sklypus.

2000 m. sprendime Nr. 78 „Dėl požeminių garažų statybos Vilniaus senamiestyje“ Komisija Vilniaus m. savivaldybės Miesto plėtros departamentui „primena pareigą laikytis Vilniaus miesto tarybos patvirtinto Bendrojo plano reikalavimų“ (žr. 2 p.), o konstatuojamoje dalyje nurodo, kad „šis planas, išskirdamas vietas požeminių garažų statyboms, apsiribojo senamiesčio prieigomis“. Tačiau viena pirmųjų ši strateginį sprendimą ignoravo buvusi LR Vyriausybė, nutarimu paskirdama iš Valstybės biudžeto daugiau kaip 11 milijonų litų didelės apimties požeminių garažų statybai Vilniaus senamiestyje, Gedimino prospekte. Iki tol neryžtingai planavęs, priėmus šį nutarimą ir privatus verslas suskubo statyti požeminius garažus. 2005-04-08 Komisijos sprendime Nr. S-3-(111) „Dėl aukštybinių pastatų statybos Vilniaus senamiesčio apsaugos zonoje ir tos zonos ribų pakeitimo“ nepritarė „24 aukštų namo Savanorių pr. 1 ir projektuojamai Valstybės registrų centro šalia savivaldybės statybai“, tačiau šie pastatai buvo pastatyti.

Taigi minėti teisės aktai menkai įgyvendinami, o kai kurių sprendimų esminių nuostatų apskritai nepaisoma (Pvz., 2000 m. sprendimas Nr. 78 „Dėl požeminių garažų statybos Vilniaus senamiestyje“, 2008-12-12 sprendimas Nr. S-14(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje“, 2008-05-23 sprendimas Nr. S-7-(135) „Dėl Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos“).

I.4. IŠVADOS

1. 1995-2009 m. laikotarpyje nesugebėta užtikrinti Vilniaus senamiesčio ir jo aplinkos kultūrinio kraštovaizdžio bei kultūros paveldo apsaugos.

2. Netinkamai prižiūrima bei žalojama didelė Vilniaus miesto gynybinės sienos komplekso bei jos teritorijos dalis.

3. Nėra autentiškų dalių, elementų bei detalių išsaugojimo ar atkūrimo tradicijos.

4. Nesilaikoma konservavimo bei restauravimo prioriteto (taip tvarkoma tik labai maža kultūros paveldo dalis), net vertingiausiems objektams ir kompleksams suteikiamas pritaikymo darbų prioritetas.

5. Vilniaus miesto savivaldybė nesugebėjo tinkamai įgyvendinti jai pavestų Senamiesčio valdymo ir jo tvarkymo politikos formavimo bei įgyvendinimo uždavinių.

6. 1994-2009 metais prioritetas buvo suteiktas ne Vilniaus senamiesčio konservavimui, restauravimui bei reabilitavimui, bet naujų pastatų statybos verslui orientuotam į vienadienį pelną.

7. 1995-2009 nesiimta priežiūros bei kontrolės sustiprinimo valstybiniame lygmenyje.

8. Nesistengta įgyvendinti Pasaulio paveldo komiteto sesijų rekomendacijų, su jomis per menkai supažindina žiniasklaida.

9. Svarbiais Vilniaus senamiesčio išsaugojimo, priežiūros ir valdymo klausimais labai dažnai ignoruota visuomenės nuomonė.

10. Nesudarytos palankios teisinės bei praktinės sąlygos atsirasti tradicinių statybinių medžiagų, gaminių bei technologijų sistemai, kuri galėtų sėkmingai konkuruoti su ilgą laiką dominuojančiu, dirbtinai sukurta bei remiama statybinių medžiagų, gaminių bei statybinių technologijų sistema pagrįsta monopoliniu bei karteliniu principu.

11. Nespręsta saugomų vertingųjų savybių ir interjerų bei pastatų kaip vientisų darinių, susidedančių iš planinių-erdvinių struktūrų bei konstrukcinių dalių ir elementų bei dekoru elementų ir meno kūrinių vientisumo apsaugos problema įstatyminiu lygmeniu.

12. Nevykdyta bei nesistengta vykdyti tradicinio eismo infrastruktūros bei želdynų atkūrimo bei restauravimo politikos.

1.5. SIŪLYMAI

1. LR Seimui:

1.1. *Įgyvendinant* Europos architektūros paveldo apsaugos konvenciją, *inicijuoti* jos 9 straipsnyje nurodyto Architektūros paveldo apsaugos įstatymo, kuriame būtų visų architektūros rūšių, įskaitant ir interjerus, skyriai *rengimą*.

1.2. Vykdam parlamentinę kontrolę išsiaiškinti priežastis, kodėl LR Vyriausybė nuolat nevykdo UNESCO Pasaulio paveldo komiteto sesijų sprendimų dėl Vilniaus istorinio centro apsaugos ir valdymo pagerinimo bei informacijos pateikimo (Pasaulio paveldo komiteto 2005 m. sprendimas Nr. 29COM 7B.79; 2006 m. sprendimas Nr. 30COM 7B.86, 2008 m. sprendimas Nr. 32COM 7B.99 ir nuorodos 32COM 8B.62; 2009 m. sprendimas Nr. 33COM 7B.112).

2. **LR Vyriausybei** sudaryti Architektūros paveldo apsaugos įstatymo bei jo koncepcijos rengimo darbo grupę bei nustatyta tvarka užtikrinti jos darbo finansavimą.

3. Kultūros ministerijoje įsteigti už *Pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro* – išsaugojimą atsakingą pareigybę.

4. Rekomenduoti LR Vyriausybei priimti nutarimus dėl neigiamų pokyčių ir veiklos Pasaulio paveldo objekte – Vilniaus istoriniame centre ir jo aplinkoje, sustabdymo:

4.1. uždrausti požeminių garažų statybą Vilniaus istorinio centro (Senamiesčio) ribose, nustatytoje ir pateiktoje Pasaulio paveldo sąrašė bei saugomų kalvų šlaituose;

4.2. uždrausti aukštybinių pastatų statybą Vilniaus senamiesčio apsaugos zonose ir kitoje vizualinėje aplinkoje, *atsižvelgiant į Vilniaus kalvoto reljefo ypatumus*;

4.3. įteisinti Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencijos ir jos įgyvendinimo gairių reikalavimų taikymą Vilniaus istorinio centro ir jo aplinkoje esančiam archeologijos paveldui;

4.4. nustatyti ir įteisinti nominacinėje byloje pateiktų reikšmingiausių ir vertingiausių Vilniaus istorinio centro per amžius susiformavusios simbolių sistemos dalių, elementų bei vertingųjų savybių apsaugos ir tvarkybos prioritetą;

4.4.1. nustatyti privalomus (rengiant Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentą, planavimo, statybos dokumentus), nekintamus ir draudžiamus keisti kultūrinės vertės (vertingųjų savybių) indikatorius.

4.5. įteisinti Vilniaus senamiesčio istorinių vandenu, želdynų ir kitų istorinių viešųjų erdvių (aikščių) statusą bei jų teritorijas taip iš esmės gerinant jų išsaugojimą, respektavimą bei atkūrimą;

4.6. uždrausti *konversijos teritorijose* naujų kvartalų ir atskirų erdvių užstatymo naujais statiniais ir pastatais planavimą bei *statybą, išskyrus atvejus, kai nustatyta tvarka siekiama atkurti sunaikintą istorinę planinę ir erdvinę struktūrą*.

4.7. nustatyti (paskelbti) didžiąją Vilniaus senamiesčio teritorijos dalį – pėsčiųjų zona.

5. Siūlyti Ūkio, Aplinkos ir Kultūros ministerijoms įteisinti bei *skatinti* tradicinių ir šiuolaikinių konservacinių, restauracinių medžiagų ir gaminių serijinę bei namudinę gamybą *ir nustatyti* sertifikavimo sistemą, susietą su ES teise bei apimančią ir Lietuvos tradicinius amatus bei jų tęstinumą.

6. Kultūros ir Aplinkos ministerijoms rekomenduoti:

6.1. Įsteigti *Pasaulio paveldo vietovės* – Vilniaus Senamiesčio ir paveldo vertybių bei jų **apsaugos** informacinį centrą.

6.2. Inicijuoti praktinių metodinių *gairių* rengimą ir leidybą.

7. Rekomenduoti kultūros ir aplinkos ministrams, Vilniaus apskrities viršininko administracijai bei Vilniaus miesto savivaldybei *savo veikloje atsižvelgti į* Valstybinės kultūros paveldo komisijos (anksčiau - VPK) priimtus sprendimus (pagal pateiktą sąrašą) dėl Vilniaus senamiesčio ir jo aplinkos.

8. Rekomenduoti LR kultūros ministerijai:

8.1. parengti Kultūros paveldo valstybinės kontrolės įstatymo *konceptiją* ir projektą;

8.2. įvertinti vykdomos stebėsenos veiksmingumą bei informatyvumą, taip pat iš esmės patobulinti su objektų inventoriniu, būklės vertinimu bei stebėsenos susijusius teisės aktus *taip*, kad jie atitiktų UNESCO standartus; nustatyti valstybinį Vilniaus senamiesčio monitoringo lygmenį, įgalinti atsakingą valstybės instituciją, kuri organizuotų bei prižiūrėtų monitoringo procesą bei jo kokybę.

9. Senamiestyje bei jo apsaugos zonoje atsisakyti vieno sklypo detaliųjų planų rengimo bei organizatoriaus teisių perdavimo privačiam asmeniui praktikos.

10. Sustiprinti VKPK sprendimų statusą ir jų įgyvendinimą.

11. Iš esmės pagerinti Vilniaus senamiesčio paso (dosjė) kokybę, atnaujinti bei papildyti duomenis, pateikti pokyčių vertinimus.

12. Atkurti kultūrinį kraštovaizdį, panaikinant Misionierių ansamblio istorinėje teritorijoje sovietmečiu įrengtą Maironio gatvės atkarpą, kylančią į kalną.

II DALIS. ARCHEOLOGIJOS OBJEKTAI VILNIAUS ISTORINIO CENTRO TERITORIJOJE - SENOJO MIESTO VIETA SU PRIEMIESČIAIS, VILNIAUS PILIAVIETĖ, VILNIAUS PILIAKALNIS SU PAPILIAIS

II.1. Archeologinė reikšmė:

Vilniaus istorinio centro teritorijoje, įrašytoje į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą yra 3 archeologijos paveldo objektai: *Senajo miesto vieta su priemiesčiais* (A1610K, objekto statusas: valstybės saugomas, teritorijos plotas – 579,7 ha.), *Vilniaus piliavietė (Gedimino kalnas)* (A1960, objekto statusas: paskelbtas paminklu, teritorijos plotas 18,7 ha.) ir *Vilniaus piliakalnis su papiliais (Trijų kryžių kalnas)* (A1961 K, objekto statusas: paskelbtas paminklu, teritorijos plotas 33,87 ha.). KPC parengtuose kultūros vertybių pagrindiniuose dosjė šie objektai įvardinami kaip turintys archeologinę vertę. 2005 m. balandžio 29 d. kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-119 jie buvo paskelbti valstybės saugomais. 2008 m. vasario 13 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 155 Vilniaus piliavietė (Gedimino kalnas) ir Vilniaus piliakalnis su papiliais (Trijų kryžių kalnas) buvo paskelbti kultūros paminklais. KPD nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryba 2008 m. spalio 23 d. protokolu Nr. VT-77 pripažino XVII-XVIII a. pramoninės degimo krosnies liekanas, esančias A. Juozapavičiaus - Rinktinės gatvių sankryžoje archeologinio objekto Senajo miesto vieta su priemiesčiais (A1610K) vertingą savybę.

Reikia pažymėti, kad šių trijų archeologinių objektų teritorijos persikloja, t.y. į Senajo miesto vietos su priemiesčiais (A1610K) ribas patenka Vilniaus piliavietės (Gedimino kalnas) (A1960) ir Vilniaus piliakalnio su papiliais (Trijų kryžių kalnas) (A1961 K) teritorijos.

II.2. Būklė, nustatyta apžiūrėjimo metu¹³:

Senajo miesto vieta su priemiesčiais – KPC 2000 m. parengtame kultūros vertybės pagrindiniame dosjė objekto būklė apibūdinama kaip „patenkinama“. Kadangi šiuo metu nėra sukurta metodiška, koordinuota, nuosekli ir operatyvi Vilniaus archeologinio paveldo stebėsenos sistema, objektyviai įvertinti archeologinio Vilniaus paveldo pokyčius nėra galimybės. Tačiau darbo grupė objektų apžiūros metu konstatavo, kad Vilniaus archeologinio paveldo apsauga ir pristatymas visuomenei nėra pakankamas, objektuose dažnai numatomi tik žvalgomieji archeologiniai tyrimai, o ne visapusiški išsamūs archeologiniai tyrinėjimai. Pažymėtina, kad Vilniaus senamiesčio archeologinio paveldo tyrimų metu nepakankamai taikomi archeologinį paveldą tausojantys neinvaziniai tyrimų būdai.

Senajo miesto vietos su priemiesčiais teritorijoje daugiau ar mažiau tirta (tirta pilnai iki žemio/tirta tik iki projekcinio gylio) keli šimtai (>400) vietų. Didžiausio masto ir plataus atgarsio visuomenėje (straipsnių spaudoje, plačių diskusijų) susilaukę archeologiniai tyrimai vyko Žemutinės pilies teritorijoje, Katedros aikštėje, Rotušės aikštėje, Gedimino prospekte, Prezidentūros rūmų kieme, 60-ajame Vilniaus senamiesčio kvartale (sklypas, ribojamas Dysnos, Ašmenos ir Mėsinių gatvių) ir t.t.

Tačiau archeologinis paveldas Vilniaus senamiestyje nėra plačiai retrospektuojamas. Galima išskirti keletą archeologinio Vilniaus senamiesčio paveldo pristatymo visuomenei būdų – tai objektų apsauga ir eksponavimas „in situ“ bei senovinių užstatymų kontūrų pažymėjimas dabartinėse erdvėse.

1. Objektai, saugomi ir eksponuojami *in situ*:

Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijoje minima, kad kiekviena Šalis įsipareigoja įgyvendinti fizinės archeologijos paveldo apsaugos priemones ir atsižvelgdama į aplinkybes pasirūpinti archeologijos paveldo konservavimu ir priežiūra (pageidautina „in situ“) bei įsipareigoja, kai

¹³ 1. Vilniaus piliavietė (Gedimino kalnas); 2. Vilniaus piliakalnis su papiliais; 3. Gynybinės sienos fragmentas Pylimo gatvėje (šalia Rūdninkų gatvės); 4. XVI a. koklių degimo krosnis gintaro muziejuje-galerijoje Šv. Mykolo g. 8; 5. Mūro fragmentai požeminiuose garažuose Gedimino prospekte; 6. Mūro fragmentai šalia funikulieriaus į Gedimino kalną; 7. Mūro fragmentai Taikomosios dailės muziejaus pirmajame aukšte ir rūsyje; 8. Buvusio užstatymo pažymėjimas Katedros aikštėje; 9. Buvusios Šv. Onos ir Barbaros bažnyčios kontūrai Lietuvos nacionalinio muziejaus kieme

archeologijos paveldo objektai yra randami statybų metu - pasirūpinti jų konservavimo „in situ“ galimybe.

Prie Vilniaus žymiausių archeologinių objektų, saugojamų ir eksponuojamų „in situ“, priskirtini Valdovų rūmų autentiški mūrai, XVI a. koklių degimo krosnis Gintaro muziejuje-galerijoje Šv. Mykolo g. 8, nedidelis mūro fragmentas požeminiame garaže Gedimino prospekte, mūro fragmentai Taikomosios dailės muziejaus pirmajame aukšte ir rūsyje, mūro fragmentai šalia funikulieriaus į Gedimino kalną, gynybinės sienos pamatų eksponavimas Pylimo gatvėje šalia Rūdninkų gatvės, Krašto apsaugos ministerijoje eksponuojamas XVII a. grindų šildymo karštu oru sistemos centras - krosnis. Dažniausiai „in situ“ yra saugomi ir eksponuojami nedideli mūro fragmentai ar atskiri pavieniai objektai, atrasti archeologinių tyrimų metu. Dažnai jie nėra labai informatyvūs ar atraktyviai pristatomi (pvz. nedidelis mūro fragmentas ~1m x 1m x 1,5 m Gedimino prospekte esančiame požeminiame garaže, iš visų pusių „apipintas“ miesto komunikacijomis ir inžinieriniais tinklais; mūro fragmentas ~2m x 1m x 2m šalia funikulieriaus į Gedimino kalną).

Archeologinių objektų saugojimas ir eksponavimas „in situ“ priklauso nuo subjektyvių ir objektyvių veiksnių. Subjektyvūs veiksniai - užsakovo projektas, projekto svarba ir reikšmė, užsakovo prioritetai, jo finansinės galimybės, atrasto archeologinio objekto reikšmingumas ir vertė ir pan. Objektyvūs veiksniai – klimatinės sąlygos, miesto komunikaciniai bei inžinieriniai tinklai ir pan. Sprendimas dėl rasto archeologinio objekto tolimesnio saugojimo priimamas paveldosauginių institucijų bandant surasti kompromisą su projekto užsakovu, įvertinus rasto objekto reikšmingumą ir unikalumą, jo išlikimo laipsnį, atsižvelgiant į esamą situaciją ir aplinkybes. Ryškiausias pavyzdys, kai pats privataus projekto užsakovas buvo suinteresuotas išsaugoti archeologinį objektą „in situ“, yra XVI a. koklių degimo krosnis Gintaro muziejuje-galerijoje Šv. Mykolo g. 8. Tačiau tokie atvejai yra labai reti.

Lietuvos klimatas nėra palankus archeologinių objektų saugojimui „in situ“ atviroje erdvėje ir gali sąlygoti jų nykimą, todėl didelės apimties objektų tinkama apsauga ir paruošimas eksponavimui „in situ“ atviroje erdvėje reikalauja didelių investicijų. Būtent šis faktorius nulėmė, kad praktiškai visi „in situ“ saugojami archeologiniai objektai yra pastatų viduje.

2. Kasinėjimais ištirti ir vėl užkasti (paliekant ateities kartoms) objektai:

Archeologinių tyrimų Vilniaus senamiestyje praktikoje yra atvejų, kai neturint galimybių (dėl lėšų stokos, dėl miesto komunikacijų ir inžinierinių tinklų ir pan.) eksponuoti didelių archeologinių objektų (statinių pamatų, mūrų, krosnių ir pan.) „in situ“, jie yra apmatuojami, užfiksuojami ataskaitose, užkonservuojami ir vėl užkasami (pvz. pilies vartų fragmentas Katedros aikštėje, XVI a. pradžios plytų degimo krosnis Gedimino pr., XIX a. pamatai ir mūrai T. Vrublevskio g., XV a. – XVI a. rūšiai Rotušės aikštėje, XVI - XVII a. keramikos degimo krosnių fragmentai Užupyje Malūnų g. ir t.t.). Kai kuriais atvejais pažymimi ištirti ir vėl užkasti senųjų užstatymų kontūrai - buvusio užstatymo pažymėjimas Katedros aikštėje, buvusios Šv. Onos ir Barboros bažnyčios kontūrai Lietuvos nacionalinio muziejaus kieme. Tačiau tokių pavyzdžių, kai dabartinėse erdvėse yra pažymimi atrastų archeologinių objektų kontūrai yra labai mažai.

3. Ištyrus sunaikinti objektai:

Po žeme aptikti senoviniai statiniai dažniausiai būna sunaikinami teigiant, kad šio paveldo neįmanoma išsaugoti ir eksponuoti, kadangi jis turi užleisti vietą naujoms statyboms. Parengti darbų projektai dažniausiai nėra keičiami archeologinio paveldo išsaugojimo vardan. Archeologas yra priklausomas nuo objekto statybų tempų. Didelė dalis aptinkamų senųjų statinių, kelių, hidrografinių įrenginių ir kitų liekanų yra pašalinamos dėl naujų statybų, daugiausiai vis masiškiau plintančių didelių požeminių automobilių stovėjimo aikštelių bei garažų, įrengiamų iškasant ir sunaikinant arba sužalojant kultūrinį Vilniaus senamiesčio sluoksnį (pvz. 60-asis Vilniaus senamiesčio kvartalas, požeminis garažas Gedimino prospekte, Valdovų rūmų atkūrimo metų paveldosauginis prioritetas buvo teikiamas mūriniams, o ne mediniams archeologiniams paveldui ir pan.).

4. Be tyrimų arba nepakankamai ištyrus sunaikinti objektai:

Neretai objektų savininkai savavališkai, be jokių leidimų ir archeologinių tyrimų kasa rūsius arba pusrūsius, didina jau esamų rūsių plotą (Raugyklos g. 9, Pylimo g. 11), dažnai tokios nelegalios statybos kelia pavojų visam pastatui (Bokšto g. 6 buvo iškasta duobė žemiau pastato pamatų). Toks rūsių gilinimas yra opi problema Vilniaus senamiestyje. Be to Vilniaus senamiesčio objektuose neretai numatomi archeologiniai žvalgymai, o ne visapusiški išsamūs archeologiniai tyrinėjimai. Tai pigiausias, tačiau mažiausiai mokslinės informacijos suteikiantis archeologinių tyrimų būdas, kuomet archeologiniai kasinėjimai iš esmės nevyksta, o archeologai stebi statybininkų vykdomus žemės kasimo darbus, fiksuoja stratigrafinius sluoksnius tranšėjų atkarpose, surenka dažniausiai jau iškastus archeologinius radinius, t.y. nebe pirminėse radimvietėse.

5. Radinių likimas:

Kultūros ministras 2005 m. vasario 25 d. įsakymu ĮV-66 patvirtino „Nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimų metu rastų archeologinių radinių perdavimo muziejams taisyklės“, pagal kurias tyrimų metu rasti archeologiniai radiniai, perduodami nurodytiems 27 muziejams arba Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijai. Pagal šias taisykles masinės medžiagos (t.y. keramika, gamybos atliekos, statybinės detalės), kurios nebūtina perduoti muziejams atranka vykdoma paties tyrėjo nustatytais kriterijais, atsižvelgiant į iškasamos medžiagos kiekį bei vertingumą. Tokiu būdu sudaromos sąlygos pačiam tyrėjui subjektyviai spręsti tokios rūšies radinių likimą.

II.3. Darbo grupės nustatytos būklės priežastys, jų vertinimai. Grėsmės

- Archeologiniai tyrimai siejasi su kaštais: pastato statytojas ar perstatytojas į archeologinius tyrimus žiūri kaip į papildomas išlaidas, todėl jis nėra suinteresuotas, kad tie tyrimai tęstųsi ar apskritai vyktų (pvz. neteisėtas rūsių kasimas/didinimas Vilniaus senamiestyje). Statyba paprastai nukreipta į konkretų savininko tikslą, jo verslo planą, o ne mokslinių rezultatų gausinimą (pvz. 60-ojo Vilniaus senamiesčio kvartalo tyrimai).
- Dažnai Vilniaus senamiesčio objektuose numatomi archeologiniai žvalgymai, o ne visapusiški išsamūs archeologiniai tyrinėjimai. Tai pigiausias, tačiau mažiausiai mokslinės informacijos suteikiantis archeologinių tyrimų būdas, kuomet archeologiniai kasinėjimai iš esmės nevyksta, o archeologai stebi statybininkų vykdomus žemės kasimo darbus, fiksuoja stratigrafinius sluoksnius tranšėjų atkarpose, surenka dažniausiai jau iškastus archeologinius radinius, t.y. nebe pirminėse radimvietėse. Žvalgoma dažniausiai mechanizuotų kasimo darbų metu, todėl yra didelis pavojus, kad ekskavatoriaus kaušas sunaikins vertingą archeologijos objektą.
- Archeologiniai tyrimai perkami viešuosiuose pirkimuose, tad dažniausiai laimi pasiūlymai tų archeologų, kurie pasiūlo mažiausią kainą. Tai gali sąlygoti archeologinių tyrimų kokybę.
- Požeminių garažų įrengimas – Vilniaus miesto savivaldybės taryba 2009 m. spalio 7 d. sprendimu Nr. 1-1237 nustatė vietas, kuriose pagal parengtus atitinkamus dokumentus gali būti statomos automobilių stovėjimo aikštelės. Pažymėtina, kad dalis tokių vietų yra numatyta archeologiniame objekte Senojo miesto vieta su priemiesčiais (A1610K) ir gali kelti grėsmę archeologinio paveldo išsaugojimui.

Privalu pažymėti, kad požeminių garažų įrengimo ar rūsių iškasimo Vilniaus senamiesčio pastatuose dokumentacija KPD Vilniaus teritoriniame padalinyje nėra išskiriama, ji yra bendra su rekonstruojamo pastato dokumentacija, todėl norint sužinoti apie atskiros pastato dalies, t.y. rūsio arba garažo įrengimą, tektų peržiūrėti visą Vilniaus senamiestyje rekonstruotų pastatų archyve esančią dokumentaciją. KPD Vilniaus teritorinis padalinis užtikrina, kad patikrinant projektus, kuriuose yra numatytas požeminis garažas ar kasamas rūsys, yra reikalaujama atlikti archeologinius tyrimus. Be tyrimų ataskaitos projektai nėra peržiūrimi.

- Paplaujos komplekso konversija – numatomos didelės apimties statybos maždaug 56 ha teritorijoje. Vykdam šį projektą būtina numatyti archeologinius tyrimus.

II.4. Išvados

1. Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais teritorijos plotas yra 579,7 ha. Archeologiškai ištyrinėti yra keliolika tūkstančių kvadratinių metrų, o tai tesudaro vos kelis procentus nuo bendros objekto teritorijos. Tačiau per pastaruosius metus Vilniuje pastebima archeologinių tyrinėjimų, nelegalių žemės judinimo darbų archeologijos objektuose (pvz. rūsių gilinimas) skaičiaus didėjimo tendencija. Tai, greičiausiai, sąlygoja didėjančios naujų investicijų į nekilnojamąjį turtą Vilniaus senamiestyje apimtys bei ūkinė plėtra šioje teritorijoje. Archeologinis paveldas neretai traktuojamas kaip stabdis plėtrai ir naujoms greitoms statyboms. Senamiestyje intensyviai vykdomi žemės kasimo darbai taip pažeidžiant ar sunaikinant kultūrinį sluoksnį.

2. Apsaugos ir eksponavimo „in situ“ galimybės nėra plačiai naudojamos. Taipogi nepakankamai taikomi archeologinį paveldą tausojantys neinvaziniai tyrimų būdai.

3. Archeologinis Vilniaus senamiesčio paveldas nėra plačiai ir patraukliai pristatomas visuomenei.

4. Nėra sukurta metodiška, koordinuota, nuosekli ir operatyvi Vilniaus archeologinio paveldo stebėsenos sistema.

II.5. Siūlymai

1. Europos archeologijos paveldo konvencijoje teigiama, kad pagal galimybes privalu taikyti tausojančius, ypač neardomuosius tyrimų metodus. Reikia pažymėti, kad tokie archeologinių tyrimų metodai Vilniaus senamiestyje nėra plačiai taikomi. Todėl būtų tikslinga apsvarstyti galimybę archeologiškai vertingiausioms Vilniaus senamiesčio dalims taikyti rezervinį apsaugos režimą, kad ateityje būtų galima juos ištirti panaudojant didesnes mokslo galimybes, kadangi objektuose, kuriems taikomas rezervinis režimas yra draudžiama mokslinius duomenis galinti sunaikinti veikla – ardomieji tyrimai, tvarkybos darbai, ūkinė veikla.

2. Sukurti metodišką, koordinuotą, nuoseklią ir operatyvią Vilniaus archeologinio paveldo stebėsenos sistemą.

Pažymą parengė:

Temos koordinatorė:

Jūratė Markevičienė, VKPK narė

Skyrius parengė:

Darbo grupė: bendras pažymos planas ir I.5 dalis

Jūratė Markevičienė, VKPK narė – įžanga, I.1, I.2-2 ir I.4.2 dalys, I.2-1.1 ir I.2 dalių: miesto erdvinės ir semantinės kaitos kryptys, pobūdis, tendencijos

Algimantas Gražulis, VKPK specialistas – I.2 dalis (išskyrus I.2-2 ir I.4.2 dalis), I.3 dalis

Zenonas Baubonis, VKPK narys, ir Artūras Stepanovič, VKPK specialistas – II dalis

Foto dokumentaciją parengė ir pateikė: Jūratė Markevičienė, Kęstutis Mikšys ir Juozas Algirdas Pilipavičius, VKPK nariai, Algimantas Gražulis ir Artūras Stepanovič, VKPK specialistai

Pažymai pritarė:

Zenonas Baubonis - pasirašyta

Jūratė Markevičienė - pasirašyta

Kęstutis Mikšys - pasirašyta

Juozas Algirdas Pilipavičius - pasirašyta

Redagavo:

Anželika Bedulienė, VKPK specialistė

Peržiūrėjo:

Fausta Turskytė, VKPK teisininkė

Valstybinės kultūros paveldo komisijos (VKPK, VPK)

sprendimų bei nutarimų dėl Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonų sąrašas (1995-2009):

1. 1995-05-12 sprendimas Nr. 1 „Dėl Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato steigimo“;
2. 1995-05-12 sprendimas Nr. 2 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 21 d. nutarimo Nr. 572 „Dėl Vilniaus pilių pilių komplekso pastatų, statinių ir žemės naudojimo“;
3. 1996-03-29 sprendimas Nr. 17 „Dėl darbų, vykdomų pastatuose, Pilies g. 26, Didžioji g. 31 ir pastatų ansamblyje Daukanto A. 3/8, Totorių g. 28, Universiteto g. 6“;
4. 1996-07-05 sprendimas Nr. 26 „Dėl numatomos Gedimino paminklo statybos vietos“;
5. 1996-07-12 sprendimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos mokslo draugijos ir dr. J. Basanavičiaus gyvenimo ir darbo vietų įamžinimo Vilniuje“;
6. 1997-07-08 sprendimas Nr. 36 „Dėl Vilniaus senamiesčio, pasaulinio kultūros paveldo objekto, išsaugojimo užtikrinimo“;
7. 1997 08 01 sprendimas Nr. 38 "Dėl naujų statybų Vilniaus pilių prieigose";
8. 1998-01-16 sprendimas Nr. 44 „Dėl padėties Vilniaus pilių valstybiniame kultūriniame rezervate“;
9. 1998-09-11 sprendimas Nr. 51 „Dėl Vilniaus miesto gynybinės sienos“;
10. 1998-12-11 sprendimas Nr. 56 „Dėl neleistinų statybų ir rekonstrukcijų Vilniaus senamiestyje“;
11. 1999-01-22 sprendimas Nr. 57 „Dėl Valdovų rūmų atstatymo“;
12. 1999-05-07 sprendimas Nr. 58 „Dėl Vilniaus pilių teritorijoje Katedros aikštėje atliekamų darbų“;
13. 2000-01-21 sprendimas Nr. 66 „Dėl kultūros vertybių išsaugojimo Vilniaus mieste“;
14. 2000-10-20 sprendimas Nr. 78 „Dėl požeminių garažų statybos Vilniaus senamiestyje“;
15. 2004-06-04 sprendimas Nr. 102 „Dėl Vilniaus miesto kultūros vertybių apsaugos“;
16. 2005-02-18 sprendimas Nr. S-1-(109) „Dėl Vilniaus senamiesčio detaliojo plano projekto“;
17. 2005-04-08 sprendimas Nr. S-3-(111) „Dėl aukštybinių pastatų statybos Vilniaus senamiesčio apsaugos zonoje ir tos zonos ribų pakeitimo“;
18. 2006-09-22 nutarimas Nr. N-4 „Dėl Vilniaus žemutinės pilies Valdovų rūmų rytinio korpuso XIX A. namo“;
19. 2008-03-07 sprendimas Nr. S-2- (130) „Dėl kultūros paminklo – Vilniaus Bernardinų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio išsaugojimo“;
20. 2008-05-23 sprendimas Nr. S-7-(135) „Dėl Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos“;
21. 2008-04-25 sprendimas Nr. S-5-(133) „Dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamento pakeitimo projekto“;
22. 2008-06-27 sprendimas Nr. S-9 (137) „Dėl konservavimo, restauravimo metodikų taikymo nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkyboje“;
23. 2008-06-27 sprendimas Nr. N-3 „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko ir Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direktorių 2006-2007 metų veiklos ataskaitų“;
24. 2008-12-12 sprendimas Nr. S-14-(142) „Dėl projekto „Architektūros parkas“ Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje“;
25. 2009-09-25 sprendimas Nr. S-7(149) „Dėl Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje“

Parengė Algimantas Gražulis, VKPK specialistas

2126420

Teisės aktai dėl Senamiesčio archeologinio paveldo apsaugos

VKPK sprendimai:

1. 1995 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 1 „Dėl Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato steigimo“;
2. 1995 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 2 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 21 d. nutarimo Nr. 572 „Dėl Vilniaus pilių komplekso pastatų, statinių ir žemės naudojimo“;
3. 1996 m. liepos 5 d. sprendimas Nr. 26 „Dėl numatomos Gedimino paminklo statybos vietos“;
4. 1997 m. liepos 8 d. sprendimas Nr. 36 „Dėl Vilniaus senamiesčio, pasaulinio kultūros paveldo objekto, išsaugojimo užtikrinimo“;
5. 1997 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas Nr. 38 „Dėl naujų statybų Vilniaus pilių prieigose“;
6. 1998 m. rugsėjo 11 d. sprendimas Nr. 51 „Dėl Vilniaus miesto gynybinės sienos“;
7. 1999 m. gegužės 7 d. sprendimas Nr. 58 „Dėl Vilniaus pilių teritorijoje katedros aikštėje atliekamų darbų“;
8. 2000 m. spalio 20 d. sprendimas Nr. 78 „Dėl požeminių garažų statybos Vilniaus senamiestyje“

Kultūros ministro įsakymai:

9. 2005 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. IV-119 „Dėl Nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“.

Vyriausybės nutarimai:

10. 2008 m. vasario 13 d. nutarimas Nr. 155 „Dėl kultūros paveldo objektų paskelbimo kultūros paminklais“

Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimai:

11. 2009 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. 1-1237 „Dėl požeminių ir/arba antžeminių automobilių stovėjimo aikštelių statybos ir valdymo projekto įgyvendinimo viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdu“.

Parengė Artūras Stepanovič, VKPK specialistas

FOTOGRAFUOTŲ OBJEKTŲ SĄRAŠAS

1 VILNIAUS KRAŠTOVAIZDŽIAI IR PANORAMOS.

- Panoramos nuo Subačiaus g.
- Panoramos nuo Gedimino kapo kalno

2. VIEŠOSIOS IR GATVIŲ ERDVĖS.

- Bazilijonų vienuolyno kiemai
- Augustinų g. kiemai
- Krivių g. perspektyvos
- Polocko g. kiemai
- Maironio g, Vilnios dešinysis krantas
- Chodkevičių rūmų kiemas
- Aušros vartų g. kiemai
- Subačiaus g. kiemai
- Šv. Mykolo bažnyčios kiemas
- Bernardinų bažn. kiemas
- Maironio g. perspektyvos
- Liejyklos g. perspektyvos
- Šv. Ignoto g. kiemai
- Stiklių g. kiemai
- Šv. Kazimiero g. perspektyvos.
- Rotušės a. perspektyvos.
- Liuteronų evangelikų bažnyčios kiemai Vokiečių g.
- Trakų g. kiemai

3. PRIVATŪS IR DENGTI KIEMAI

- Užupio g. kiemai
- Aušros vartų g. kiemai
- Subačiaus g. kiemai
- Pilies g. kiemai
- L.Stuokos-Gucevičiaus g. kiemai
- Šv. Ignoto g.
- Dominikonų g. kiemai
- Stiklių g. kiemai

4. STATINIAI IR JŲ KOMPLEKSAI

1. Kompleksai:

- Bazilijonų vienuolynas
- Šv. Arkangelo Mykolo bažn.
- Adomo Mickevičiaus biblioteka
- „Domus Marija“

2. Atskiri pastatai:

- Subačiaus g.
- Augustinų g.
- Bokšto g.
- Užupio g.
- Malūnų g.
- Krivių g.
- Polocko g.

- Aušros vartų g.
- Didžioji g.
- Trakų g.
- Liejyklos g.
- Gaono g.
- Stiklių g.

3. Gynybinės sienos kompleksas

- Šv. Dvasios g.
- Bazilijonų g.
- L. Stuokos-Gucevičiaus g.
- Subačiaus g.
- Bastėja
- Trakų g.

4. Statinių dalys ir elementai

- Užupio g.
- Krivių g.
- Pilies g.
- Aušros vartų g.
- Didžioji g.
- Subačiaus g.
- Bernardinų g.
- Andriaus Volano g.
- Barbaros Radvilaitės g.
- Liejyklos g.
- Benediktinių g.
- Stiklių g.
- Gaono g.
- Didžioji g.
- Rotušės a.
- Vokiečių g.
- Pranciškonų g.
- Trakų g.